

VII. ÉVFOLYAM
1917

MARCIUS
MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
ELSEJÉN.

ALZOLT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT.

AZON-KE-KULTURBIZOTTSÁGA-KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL-SZERKESTTI

és DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Heller Bernát: Arany János	87	Peterdi Andor: Életem. (Vers)	119
Lenkei Henrik: Családi gemmák. (Vers)	90	Berczel Mariska: Egyszerű szavak varázsa. (Vers)	119
Peterdi Andor: Vallomás. (Vers)	90	TOLLHEGYRŐL. (Secundus: dr. Patai József.)	
Patai Edith: Az óra	91	Lodz és Varsó, „Karácsony — a zsidóság adománya“	119
Bálint Aladár: Régi képek	93	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Nagy Imre: Fohászkodás. (Vers)	98	Előfizetési felhívás, Bokros-Birman Dezső, Katzenelsohn J. L. dr., Peterdi Andor stb.	120
Abádi Imre: Egy karkötő előtt	99	ÚJ KÖNYVEK. (Dr. Molnár Ernő.)	
Patai József: Szombat királynő	102	Somlyó Zoltán: Nyitott könyv, Antal Sándor: A csodálatosszemű katona, Várnai Zseni: A gracchusok anyja stb.	122
Keve H. Jenő: Sámson. (Vers)	105	PÁLYÁZATOK. HIRDETÉSEK.	
Dr. Vajda Béla: A világi tudomány	105		
Pap Izsák: Gazdag ember — szegény ember. (Vers)	108		
Kaczér Illés: Zafir hazamegy	109		
Kazár István: Az évforduló	116		
Somlyó Zoltán: O, emberek. (Vers)	117		
Neumann Béla: A vis major	118		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Nicolas Colombel: Hágár a pusztában. (Műmelléklet.)		Bokros-Birman Dezső: Egy filozófus feje	106
Jan Victoors: Jakób megáldja József fiait	89	— — Az aszkéta	107
Art de Gelder: Mordechaj és Eszter	91	— — Melancholia	109
Claes Cornelisz Moijaert: Józsefet eladják testvérei	93	— — Tanulmány	110
Onorio Marinari: Judith	94	— — Fejtanulmány	111
Hermann van der Mij: Hágár a pusztában	95	— — Tanulmány	112
Jacopo del Sellaio: Eszter Ahasvér előtt	97	— — Tanulmány	113
Jeruzsálem	100	— — Hontalanság	114
Szafedi romok	102	— — Arckép-vázlat	115
H. A. Harper: A Genezáreth tava	103	— — Önarckép	116
		Várnai Zseni	122
		David S. Silberbusch	123

NICOLAS COLOMBEL : HAGAR IN DER WÜSTE
(Im Besitz des ungarischen Staates)

NICOLAS COLOMBEL : HAGAR A PUSZTÁBAN
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona.)

A Múlt és Jövő 1917 márciusi műmelletke

MULT ÉS JOVO

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefon: 146-92.
Előfizetési ár egész évre: 22 K.
Omike-tagsággal együtt: 25 K.
Díszkiadásban: 30 K. Omike-
:: tagsággal együtt: 34 K. ::

VII. ÉVF., 1917 MÁRC.

DR. HELLER BERNÁT: ARANY JÁNOS

— Születésének századik évfordulójára —

A magyar nemzet első évezredének utolsó százada, mintha a Gondviselés sietve meg akarná adni, a mivel annyi időn át netalán adósa maradt nemzetünknek, bő kézzel mérte nekünk a dicsőséget is, az áldást is, dúsan megajándékozott lángelmékkal, lánglelkekkel. Gazdag sorukból Arany János a legteljesebb kifejezője a magyar léleknek. Benne testet öltött a magyar génusz. Petőfiért Európaszerte és Európán túl is lelkesednek, Eötvös és Madách mélysegeibe idegen kutató szem is elmerül, Arany sajátos nemzeti tulajdonunk. Itt „fogja őt körül Nép, melynek érzi keble, zengi szája A költő énekét”. A művelt magyarok az Arany iránti tiszteleten ismerhetnek egymásra.

Művelt magyar zsidó pedig a hála áhítatával tartozik megemlékezni Aranyról, — akár Eötvösről. Aranyban a magyar nemzeti gondolat a Szent Írás erkölcsével forr egybe. Maguk a világirodalom nagy vallásos eposzai, a Divina Commedia, az Elvesztett Paradicsom, a Messiás nem oly bibliaszerűek, mint Arany nemzeti hőskölteményei, mert Dante, Milton, Klopstock inkább a legendából táplálják vallásos képzeletüket, Arany a Szent Írásból. Racine költői pályája csak elején és végén érezteti a jansenista mély bibliaszeretetet, Aranyt ez a szeretet életén végigkíséri. Hasonlóan mint a hogy Pál apostol vallja magáról, Arany is az anyamelltől fogva táplálkozott az Írással. „Az ének és szentírás vonzóbb helyei lettek első tápja gyöngélelkemnek”, beszéli Önéletrajzában Arany, „A zsoltárokat, a biblia vonzóbb részeit, emlékezetemet meghaladó idő előtt, hallásból már elsajátítottam”. S még 1877-ben is pengeti a „Tamburás öreg úr”:

Olykor egy-egy ének nyújt neki vigaszt;
A hitujítás kora szülte még azt:
Benne a tört szív, bünt-vallva, leverve,
Vagy erős hittel Istenhez emelve.

Mondhatjuk, nagy költőre nem hatott a Szent Írás mélyebben, mint Aranyra s másrészt Aranyra nem hatott irodalom mélyebben, mint a Szent Írás. Ennek a kettős tételnek mintegy adat- és oklevéltárát adja nekünk dr. Pollák Miksa soproni rabbinak a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelent lelkiismeretes, buzgó (itt-ott túlbuzgó) tartalmas műve: *Arany János és a biblia*. Kíváncsinos volna, hogy az Arany fejlesztésére közremunkálkodó egyéb hatásokat hasonlóan odaadó kutatás elemezze: mit köszön Arany Homerosnak, mit Shakespeare-nek, mit másoknak, pl. Firduszínak, Sophoklesnek, Tassonak stb. Szendrey Zsigmond nagyszalontai professzor most készíti elő a nagyszalontai népköltési gyűjtemény kiadását. Azt hiszem, a várható további vizsgálat is igazolni fogja: az eposz- és balladaalkotó Arany Homeroson, a skót balladán és Shakespeare-on érlelődött, izmosodott, viszont a Szent Írás és a népköltés az a levegő, amelyet Arany gyermekkorától magába szítt, amelytől költészete erkölcsös zamatját, nemzeti és vallásos ihletét nyerte.

A Szent Írás hatása megérzik Arany előadásán cselekményszövése, erkölcsi felfogása. Az Izr. Magy. Irodalmi Társulat első (1895.) évkönyvének legelső lapjain Bánóczy József meggyőzően fejtette ki a biblia hatását Toldira, hogy a Toldiért leány-nézőben járó Lajos királynak találkozási Piroskával az itatónál fölidézi az Eliezer és Rebbeka idillikus kútjelenetét. (Izr. Magy. Irod. Társ. Évkönyve 1898, 308 l.) Pollák Miksa özönével hozza a hasonló hatások példáit. Lássunk néhányat. Toldi György gonosz végre jut medvevadászaton

Messze völgy hollója két szemét kívájt,
Kullogó farkasok rajta sorsot húztak:
Így lett vége a rossz testvérnek, fiúnak.

(Toldi Estéje, 26)

A bűnhődés a bűnhöz van mérve a Példabeszédek (XXX, 17) szabta ítélet szerint: az oly szemet, a

mely becsmérli az atyját s megtagadja anyjától az engedelmességet, kivájják a völgy hollói, megesszik a saskeselyűk fiait.

Kázmér herceg bűnös magatartása Zách Klára iránt hasonlít ahhoz a cselhez, amellyel Amnon királyfi megejtí Támárt (Pollák 92, 93).

Armány meg akarja ejteni Etelet, Hadúr próbára teszi (Buda halála VIII.), mint Isten Jóbot a sátán vádjára (Pollák 131, 132), mint Faustot Mephistopheles által, Ádámot Lucifer által.

De nemcsak az előadásra és a cselekményre terjed a biblia hatása, e mellett és e fölött az erkölcsi felfogásra. Arany azt vallja, szilárdul mint bárki, hogy a költészetnek erkölcsi rendeltetése van, tanítja

a bűn mily galád,
A hon szerelme szózatot dalát. (*Testvért ünnep*)
lakolni érdemes a bűnnek (*Dalás Idők VI, 13*).

Láttuk, hogy Toldi Györgyre épp a Szent Írás szabta büntetést méri.

Mondottuk, hogy Arany egyenest a bibliából táplálkozott, kevésbé a legendából.

Szent László és Szent László füve inkább nemzeti, mintsem vallási monda; a *Dalás Idők*-ben (VI. ének) pedig kísérletet látunk ennek a legendának is elracionizálására: a tatárverő levente, akit Szent Lászlónak neveznek, voltaképpen nem más, mint Toldi Miklós. A „víg legendá”-nak címzett „Hegedű” természetesen szintén nem egyházi hagyományt tárgyal, hanem Péter apostol rovására fordított néphagyományt.

Alig van adatunk arra, mily állást foglalt el az egyházi legendával szemben. Ellenben ékes bizonyágunk van arról a megértésről, a mellyel az agádát méltatta, abban a nevezetes bírálatban, a mellyel Ludwig August Frankl könyvét (*Hősök és dalok könyve*) fogadta. Frankl egyik költeménye, *Az utolsó főpap*, Aranyt még a fordítására is indította.

A jeruzsálemi szentség utolsó főpapja a romba dőlt templom kulcsát reszketve nyújtja föl Istennek; az égből kéz nyúl le, elviszi a kulcsot, a főpapot halva lelik. Arany az alakítást oly modernnek találja, hogy kételkedik agádikus eredetében. Pedig nemcsak a talmud és a midrás őrizte meg ezt a legendát, hanem két apokryph könyv is, amelyek közül az egyik Jeremiás prófétával nyújtja föl a templom kulcsát. Arany magasztosnak találja a Chanina ben Tradjon zsidó vértanu haláláról szóló költeményt. *Rachel*-nek és *Rachel síralmá*-nak szerzőjét természetesen érdekli a zsidók ősanja, „ki talmudi hit szerint mindig feltámad, ha fiainak vigasztalásra, segélyre, mennyei világságra van szüksége”. Gyönyörű elégiának mondja Arany s jórészt versben le is fordítja Franklnak áhitozását egy új Ráchel iránt, hogy a megtisztulás Kánaánjába vigye Izraelt. Egész rokonérzése fölgerjed a fájdalomnak őszinte hangja iránt.

Arany magához méltó tisztelettel viseltetik Frankl vallásossága iránt. „Ez átható, mely meggyőződés,

mint minden, a mi lélekből jön, tiszteletet gerjeszt, s ama valódiságot adja költészetének, mely el nem hibázhatja útját az olvasó rokonszenvéhez. Légy meghatva erős hittől akármiben, s tudd azt költőileg kifejezni: veled érzünk mi is bizonynyal, noha véleményben külön járunk.”

De nemcsak a Szent Írás iránt viseltetik áhítatos tisztelettel és az agáda iránt elismerő érdeklődéssel, hanem a zsidóság későbbi szenvedései iránt is részvéttel és erkölcsi ereje iránt megbecsüléssel. A *Dalás Időkben* (Toldi Szerelme eredeti, üdőbb, lendülete-sebb, töredékes változatában) Arany elviszi Toldi Miklóst Lengyelországba. Épp akkor odamenekülnek a Nagy Lajos vallási türelmetlenségétől hazájukból kiűzött magyar zsidók:

Költözünk, bujdosunk szép Magyarországból,
Számkivetve onnan, király parancsából.
A miért ősei hitét nem hagyá el:
Költözik, bujdosik a szegény Izrael.

A földönfutókat Dovecz, a lengyel zsvány, mindenüktől megfosztja s fára húzza. Miklós kísérője, Bencze, husánggal paskolja a fához kötött zsidókat. Toldi keményen megdorgálja: „vered, akit vernek?”, Doveczet pedig leteríti a buzogányával. Bencze egy-egy aranyat ró ki a zsidókra sarcul, a zsidók tiltakoznak.

Nem volt semmi alku — nem volt semmi kötés.

Toldi korholja Benczét. Elérkeznek Krakóba. Kázmér lengyelkirállynál akkor egy zsidó leány állott

Orca nélkül való fejedelmi kegyben.

Eszterka, ugyanez, akinek Jósika, „Eszter szerzője” az egyik regényét szentelte. Igyekeztem kimutatni, hogy Arany közelebb áll Eszterka megítélésében a zsidósághoz, mint Jósika. (*I. M. I. T. Évkönyve* 1898, 301. 1.)

Egyik költeménye, *Az örök zsidó*, szinte szenvedelmes száanalommal festi, szemlélteti a hajszoit Izrael nyughatatlanságát, azaz ebben a saját zaklatottságát:

Szegény zsidó... Szegény szívem:
Elébb-utóbb majd megpihen.
Az irgalom nagy és örök,
Megszán s átkom nem mennydörög:
Tovább! tovább!

Hogy saját körében Arany gyakorlatilag és hatatosan is az üldözött pártjára kelt, arra Pollák egy amúgy is figyelemreméltó cikkében hoz föl nevezetes példát. Arany tanárkodásának idejéből. (*I. M. I. T. Évkönyve* 1912, 149. 1.). Magam Arany-nak egy tanítványát ismertem, Ágai Adolfot. Ágai büszke hálával emlékezett nagykörösi dicső tanárára, nyilván ennek nagy példája hatott közre Ágai művészién gondos nyelvének kialakítására.

Arany nemcsak a kedvelt alakjait ihlette a Szent Írás erkölcsével. Ő ezt az erkölcsöt maga is megvalósította jellemében, cselekedetében. A legembe-ribb vonás Toldiban a bensőséges szeretet anyja iránt. Petőfi helyesen látta: „A ki ily dicsően festette a gyermeki szeretetet, annak magának is jó

fiúnak kell vagy kellett lennie, s a ki jó fiú, az nem lehet rossz ember, az szép, tiszta, nemes lélek“. (1847 febr. 23. levél.) Aranynak fiúi gyöngédsége, mily szépen szólal meg még 1877-ben a Vándor címében!

Toldi Miklós oly szilárdul áll meg Jedovna vagy Eszterka csábításai előtt, mint Potifarné előtt a bibliai József. S vajjon abban a jelenetben, amely Arany színészi pályájának végét vetett (Bolond Istók II, 104), Arany nem állott-e hasonló kísértést ugyanoly önmeztartóztatással? Mikor pedig reá

zúdult az öreg kor minden fogyatkozása, amikor nem látott, nem hallott, „mintha összeesett volna élete fölött a hullám, s a gondviselés az ótestamentum önmegtartóztató alakjainak nehéz megpróbáltatásait akarta volna reá mérni“, — így látta őt közvetlen közelből Arany László homályos szemű Izsáknak, szenvedő Jóbnak.

Előttünk pedig történelmi távlatból nőttön nő tiszta fénye, amint időben, térben távozik. Hódoló tisztelettel tekintünk föl ő hozzá, akiben a nemzet lelkét megihlette az Írás szentsége.

Jan Victoors: Jakob segnet die Söhne Josefs
(Im Besitz des ung. Staates)

Jan Victoors: Jákob megáldja József fiait
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

LENKEI HENRIK:
CSALÁDI GEMMÁK

EGYIK ÖREGAPÁM.

*Emlékét őrzi egy sárgult füzet:
Merengve nézem a szép betűket,
S az ónrajzolta erdőt, rét-mezőt —
Mind, mind oly lélek rejtekébe nőtt,
Mely a művészi formákban lel meg,
Mít megvont tőle a sanyarú Élet.*

EGYIK ÖREGANYÁM.

*Szíkár aggnő cukorral csalogat,
Feléje lépek buzgón nagyokat,
De féluton
Mind újra elbukom ...
Végül megkönyörült jó nagyszülém,
S elhozta az ajándokát elem.*

MÁSIK ÖREGAPÁM.

*A talmud, tóra,
Midrás, gemóra
Útvesztőjén el nem tévedt soha,
De lóvá tette
Száz szedtevette
S a legparányibb, selyma unoka.*

MÁSIK ÖREGANYÁM.

*Keze örökké sürgött-forgott,
De ajka sohasem mosolygott,
Maga zsugorgott száraz kenyeren,
S pogácsával megrakta tenyerem.*

NAGYNÉNÉM.

*Miután kamrát, konyhát kisurolt,
Goethét forgatta, finom dáma volt,
Templomba rajt' úgy pompázott a gála,
Nem hitte senki, hogy maga csinálja.*

NAGYBÁTYÁM.

*Habár ő a kisköztség Roshakólja,
Nem volt eset, hogy valaki leszólja,
Alatta hisz jól ment a regiment:
Mindnek kivíradt, maga tönkrement.*

ÁTYÁM.

*Szíve gyöngéd viasz,
De akaratja vas,
Elméje napderű,
Beszéde egyszerű.
Ezernyi gondja volt,
Soha meg nem hajolt,*

*Szíkás talajon élt,
S növesztett terebélyt,
Gyümölcsben gazdagon
Villám sújtá agyon.*

ANYÁM.

*Nyolc gyermeket nevelt,
És eggyel sem perelt,
Munkában reggtől estig
Sohsem kímélte testit,
Türelme nem fogyott,
Lába meg nem rogyott,
Dúló csapás között
Arcán fény tükrözött,
Rommá omolva még
Jóságos menedék.*

PETERDI ANDOR: VALLOMÁS

*Szegény szívem, te lágy, sirásra hajló,
Ki másokért már annyit szenvedett,
Ne sírj, ha égetnek most oly sebek,
Amiket orvul a fajtádra szúrtak.*

*Költőnek lenni e szörnyű világban
Csak én tudom, jaj, én, hogy mit jelent:
Átélni ezt a véres végtelent
Madárlélekkel repülve, dalolva.*

*S nem lelni sehol csöndes menedéket,
Sem szigetét, sem parti homokot,
Mely fölött a nap enyhén mosolyog,
Csak mindig fölriadva menekülni.*

*S hiába voltak nagy elődeink,
Aki daloltak s szépen hegedültek
S akik ma márványtalapzaton ülnek
Intőjeléül az igaznak itt.*

*Hiába sirt Heine a Loreleyért,
És Offenbach, zenéje ütemén,
Spinoza meg az értelem hegyén,
Hiába tört új mesgyét a szellemnek.*

*A nagysággal megvert szegény zsidóknak
Én is egyik zarándoka vagyok
És ha majd egyszer mindent itt hagyok,
Majd megsíratnak illendően, szépen.*

*De most vergődni hagynak könnyben és vérben
S a szélre bízzák árva sorsomat,
Míg én felgyújtok kis mécszlángokat,
Hogy messze világíthassanak az éjben ...*

Art de Gelder: Mordechaj und Ester
(Im Besitz des ung. Staates)

Art de Gelder: Mordechaj és Eszter
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

PATAI EDITH: AZ ÓRA

Nagyanyám emlékének

z órát egy szép ifjú asszony vette régesrég, 48 körül, a váradi piacon. A férje egy kissé dohogva fogadta a drága politúros, üveges jószágot, de az asszony finoman, kedvesen mosolygott és felakasztotta az órát a nagy szobába az ovális képek fölé. Fehér mollfüggönyök díszítették a szobát és hatalmas aranykeretes tükör. A tükörbe ritkán nézett az ifjú asszony, többnyire csak péntek estén és szombat reggeleken, mikor az aranycsipkés főkötőjét illesztette a parókája fölé. Mikor az asszony a tükörbe nézett, az óra vígabban ketyegett, gyorsabban lendült és mintha halk, ünnepi csilingelés éledt volna fel a rézringa lengése nyomán. Olyan tisztán hiúság nélkül nézett a tükörbe az asszony, mint senki rajta kívül. Az óra ilyenkor kétszeresen szerette úrnőjét és soha baj nem volt az órával. Halk, egyenletes ütése szabályos mesgyékre osztotta az éjszakát és a nappalt, az örömet és a bánatot. Sötét percek szomorú bårsonyán, mint félénk kis ezüstvirág nyílt ki finom csilingelése és betöltötte a lakást. És az óra látta a ház örömet és fájdalmát. Látta az asszonyt a bölcsők felett, fehér homlokán boldog sugárzással. Látta a gyermekeket, amint lábra kaptak a tarka virágos szőnyegen és hallotta a kis lábak topo

gását. Boldog mosolyok aranyát látta a mélységes kék szemekben, amint váltakoztak a könnyek gyöngyös csillogásával. A keskeny piros ajkon halk-halk nevetéseket látott és nehéz fájdalmas vonaglást. Látta az asszonyt lehajolni a szenvedőkhöz, látta esti órákon, mikor másokért imádkozott. Látta a dúsan megrakott kosarakat, melyeket a piacon túlra küldött a szegények negyede felé és nehéz járvány idején látta, amint házáat megnyitotta a rettegett betegségben szenvedőknek. Látta ifjú szépsége mulását, változását és az új, fájdalmas szépségek kivirulását a nemes arcon. Mert az óra úrnője szép volt élete minden szakában. Szép volt örömben és fájdalomban, mikor lakodalmi ünnepet ültek házában és mikor korai koporsók nyújtották sötét karjukat szívének gyermekei felé. Az óra szerette asszonyát, figyelte lépését, tekintetét és szívének ketyegő üteme együtt zengett az asszony szívének ütemével.

De az évnek egy napján állott az óra. Alkonyatkor úrnője hozzája lépett és egy nagy kövel megállította az ingát. Az óra szíve megszűnt dobogni, csak sima, csiszolt üveglapjai néztek szét fájdalmas csodálkozással. Fekete fája pedig méltatlankodva recsegett, ropogott. Pedig az óra asszonya gyönyörű volt ezen a napon. Aranycsipke helyett fehér habos csipke díszítette a fejét, a ruhája is fehér volt és nehéz rojtos selyemkendő simult a vállára. A kék szemében pedig olyan szent, tiszta áhitat tükröződött, hogy az óra iri-

gyelte a tükröt, hogy egy percre síma lapjára ölelhette képét. Jom-kipur napja volt ez a nap — és az óra hosszú éveken keresztül nem tudta, hová megy úrnője ezen a napon. De este sugárzó arccal lépett be az asszony a szobába, egyenesen az óra felé ment, elvette a követ, amivel az ingát megtámasztotta és egy percre felemelte átszellemült, égő arcát az óra felé. — — —

Mint hosszú-hosszú gyöngysoron a gyöngyök, világosan, sötéten, csillogva és tompán úgy sorakoztak az évek az óra úrnőjének élete fonalán. Az óra régi helyén lógott és látta a szürke fátolokat a szeretett asszony alakja körül. Csak a szemében élt a régi tűz, de egész alakja elfáradt, megroskadt. Egy napon, alkonyat felé ismét megállította az órát. Felvette fehér főkötőjét, melynek formája megváltozott az évek során. Komoly szalagok csüggték az áll alá és nehéz csokorba simultak a hervadó, finom száj alatt. Ünnepi ruhája sem fehér volt már, hanem halvány lila. Merev selyem volt és rezegve susogva fogta körül alakját. Az óra állt és figyelt. Várta, hogy újra elköszön az asszony. De ehelyett fehér abroszt terített, gyertyákat gyújtott sokat, a magas, hatalmas gyertya mellett. Aztán félő szeretettel vett ki a szekrényből egy-egy aranyezüstbrokátba burkolt tóra-tekerceset. Majd mikor leszállt a puha bársonyos őszi alkony, asszonyok, férfiak jöttek, gyülekeztek. Az óra úrnője elfáradt a magányos évek során és nem mehetett templomba ezen a nehéz napon, tehát templomot csinált az otthonból. Az óra boldog volt. Végre ő is láthatta, mit csinál asszonya ezen a napon, mikor neki állnia kell. Állni, bár egyetlen rugója sem hibás. Az óra nézett és csodálkozott. A férfiakat csak futólag látta, azok a másik szobában gyülekeztek, de látta az asszonyokat. Szép fiatal asszonyok jöttek, szépek, mint hajdan az óra úrnője, de szemükben könnyed mosolyok, hiú pillantások lángoltak. Egy sötétszemű délceg asszony is jött, bálok ünnepezt szépsége, sokvágyú, hangoséletű, bűnös-mosolyú asszony és lehajtotta gyönyörű fejét a ház asszonyának hervadt, sápadt keze felé. Ő pedig mindegyiket, kivétel nélkül egyformán fogadta. Hisz ma a megbocsájtás napja van, a megtisztulás, az engesztelés napja, az ember nagy küzdelmének napja, amelyen küzd minden erejével Isten bocsánatáért. És a fekete délceg asszony átalakult a régi szoba tiszta levegőjében. Az óra látta, hogy alighogy felhangzik a Kol-nidre mély-séges zsongású dallama, zokogva, vergődve szorítja szeméhez fehér zsebkendőjét. Vergődött, zokogott és verte a mellét. De az órát mindez csak másodsorban érdekelte. Úrnőjét nézte, figyelte, szeretett volna a szemébe nézni, de az asszony ott állt egész nap a lefüggönyözött ajtó mellett, amely a nők szobáját elválasztotta a férfiakétól. A szeme az imakönyv lapjára tapadt és fel nem emelte szemét reggeltől estig. Egyszer a szolgáló bejött valamit kérdezni. Nem felelt, nem

is hallotta a kérdést. Szép sárga szegfűszeges bírsalmákat hoztak és letették a fehéren csillogó damasztterítés asztalra. Az asszonyok kaptak a gyümölcs után és szívták magukba az üde illatot a gyertyafüstös szobában. Az óra asszonya állt a helyén a sötét bársony függöny előtt s nem is látta a gyümölcsöt. Ruhájának nehéz selyme halkan pihegett körülötte, mikor egy-egy sóhaj szakadt fel lelkéből. — Az óra most már értette, miért kell állnia ezen a napon.

Az óra úrnője pedig állt egy helyben reggeltől estig. És nem emelte fel szemét könyvéről reggeltől estig. És könnyei halkan peregtek a lapokra reggeltől estig.

Áhítat lebegte körül világos alakját ott a sötét függöny előtt és sápadt kezei mint két hervadó virág ölelték a könyvet... És mikor az ég sötét-kék selymén kigyulltak az első csillagok, a szomszéd szobában elhalkuló dallamokkal felhangzott a Neila. Az asszonyok, a szőke-barna fejek, a csipkés főkötők, a gyöngyös fejékek buzgón hajoltak közelebb a könyvhöz, amelynek lapjai lépcsőfokok voltak a magasságok felé, ahová mélységes sóhajokban küldték végső fellobbanásait az áhítatnak. Aztán elhangzott az utolsó szó, a sofár bugó hangja után egy percnyi mélységes csöndben feldőlődött a varázs. Az áhítat egéből halk rebbenésekkel szálltak, estek lefelé a lelkek, mint fáradt, de hófehér galambok...

Az óra úrnője egyre gyengült és egyszer a szent nap előtti alkonyaton megroskadt testtel tett néhány lépést az óra felé. Reszkető kezekkel nyúlt az ingához, de már nem volt ereje többé, hogy megállítsa az Időt. Mert ezen a szent napon, a tiszta szívek napján, a büntelenség napján érkezett el az ő Ideje...

És ezen a napon, mikor a magasból halk szárnyakon leereszkedett a csend és átölelt mindent, az öreg óra elé csodálatos víziók tárultak. A nagy nyugalomban mintha sok apró szívalakú óra ketyegését hallotta volna. És egy függöny mögül csodálatosan tiszta, aranycsengésű óra harangozott feléje. Az ütések sokszor csendesen, mélyen hangzottak, sokszor meg lázasan, izgatottan, szaggatott ütemben. Egyszerre csak fehér szárnyak suhantak meg a levegőben és fehér világosság áradt a függöny mögül. Egy kéz megérintette az aranycsengésű órát és megállította.

**Művészi kivitelű
BEKÖTÉSI TÁBLÁK
a Mult és Jövő
1916-iki évfolyamához**

valamint az előbbi évfolyamokhoz

Ára portóval együtt 2 korona 60 fillér
A díszkiadáshoz portóval együtt 3 korona

Claes Cornelisz Moijjaert: Josef und seine Brüder
(Im Besitz des ung. Staates)

Claes Cornelisz Moijjaert: Józsefet eladják testvérei
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

BÁLINT ALADÁR: RÉGI KÉPEK

Az alkotóművész, bármennyire elvonatkozik a feldolgozott anyagától, bárhová kalandozik, visszatemetkezhetik az elmúlt századokba, oly absztrakt lehet, mint valamely geometriai formula, a kor lelke mégis ott rezeg munkáiban, azt eltüntetni, kitörölni nem lehet. Letűnt stílusok lárvája mögött ott settenkedik a jelen és a művész minden kezevonása *dokumentum*, az alkotás idejének dokumentuma, mely nemcsak dátumot, a művész kézjegyét jelentí, hanem a vele élő, őt körülvevő emberiség szublimált, művészetté szellemült küzdelmét, világról formált ítéletét, reménységét, feljajdulását, mindent. Különösen áll ez a képzőművészetre, melynek anyaga kézzelfogható valóság, célja a *látható* világ objektíválása.

A művésznak az alkotásba átmentett lírizmusa, a meggyőződés, az újjáformáló, a múlt hatásai ellen protestáló forradalmi tendencia, a talentum, az egyéni látás minden külső jegye együttvéve sem bírja a dolgok időhöz tapadt, de fogható anyagba rögzített mását annyira átformálni, hogy a keletkezés időpontját ne lehetne leolvasni róluk.

A rózsza, az asszonyi test, a tenger vagy az erdő a tizenhetedik században is ugyanaz volt,

mint ma és mégis mennyire más a régi hollandi virágcsendélet, mint teszem fel Csók István valamelyik festett bokrétája. Böcklin tengere Van Goyen tengere mellé állítva azt a hitet kelti fel a nézőben, mintha a tenger is változott volna, Renoir aktja és Tizian Vénusza ugyancsak nagyban különböznek egymástól.

Nyilvánvaló, hogy sem a tenger, sem a rózsza, sem az emberi test nem változott, de változott a *művészi értékelés* módja. Ugyanúgy, ahogy az emberek véleménye módosult a kozmikus jelenségekről, az egymáshoz való viszonyukról, a társadalmi berendezkedések mineműségéről, a művész látása és érdeklődési köre, illetve annak intenzitása szinte jelentékeny változáson ment keresztül.

Egy-egy periódusban élő nemzedéknek a mindenségről fogalmazott ítéletének összessége (a művészek látása sem más, mint e fogalmazás egy neme) adja meg valamely kor karakterét.

Munkácsy is festett barokk figurákat, interieuröket, még se akad senki, ki e képek eredetét a tizenhetedik századra tolná vissza. Rubens római korra utaló képeit, mitológiai jeleneteit se tartja senki római eredetűnek. Munkácsy bibliai képei Rubens azonos tárgyú képei mellett a megfestés korát jellemző felfogás éles kontrasztját tárják a néző elé.

*

Adva van a probléma. Hogy látták a klasszikus festők a zsidót és mennyire érdekelte őket a zsidóság története. Mielőtt e kérdésre a választ megadnók, szükséges, hogy az európai képzőművészet fejlődését nagy vonásokban végigkísérjük (a keleti népek képzőművészete az adott problémát nem érinti).

A festőművészet, illetőleg a nyugati népek festőművészetének kezdeteit nagy általánosságban a kereszténység megerősödéséig vezetik vissza, ami azt jelenti, hogy mikor elég erős volt a kereszténység arra, hogy templomokat építhessen, a templomok falait, később az oltárak fatábláit

Onorio Marinari : Judith
(Im Besitze des ung. Staates)

Onorio Marinari : Judith
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

képes ábrázolásokkal látta el. A képzőművészet, helyesebben a piktúra feladata e korban nem az volt, hogy díszítsen, hanem hogy a naív és nagy többségben írástudatlan hívők elé tárja a biblia (ekkor csupán az újtestamentum jöhetett számításba) egyes jeleneteit. A templom festett falai ekkor még csak arra szolgáltak, hogy az analfabéta keresztény leolvashassa róla mindazt, amit az egyház arra alkalmasnak ítélt. Nagy képeskönyv lapjaihoz hasonlíthatók e falak, ha közéjük ült a hívő, azokról leolvashatta az újtestamentum

fontosabb mozzanatait és hogy a bűn, az elévélkedés erőt ne vehessen rajta, mielőtt kiment a templomból és feltekintett a bejáró fölött levő fal mezejére, eléje tárult a túlvilági jutalom és bűnhődés nagyszerű apoteózisa, az *Utolsó ítélet*.

E demonstratív célzattal megfestett képek pontosan kivetítik a középkor uralkodó felfogását az életről, halálról, erényről, bűnről.

Az oltárképek már a felületük terjedelménél fogva kevésbé voltak alkalmasak kompozíciókra. Ott többnyire nyugalmasabb témákat dolgoztak fel, vagy olyan témákat, ahol kevesebb résztvevőt kellett a képre vinni.

Az olasz festészet bizánci mintaképek alapján indult nagyszerű hódító útjára. Példa rá a ravennai képek és mozaikok (velencei Szent Márk templom belső mozaikjai is), valamint a primitív (XII—XIII. sz.) olasz mesterek munkái.

A bizánci festészet nagyszabású és a mindennapi élet minden vonatkozásától eltávolodott, grandiózus felfogást demonstráló művészet volt. A hatalmas méretekre felfokozott alakok mozdulatlanul uralkodtak a templomok mennyezetén. Alig volt bennük földi vonás, alakjuk is egyre közeledett az absztrakt geometriai szögletességhez. Háttér arany. Hegy, erdő, ház, föld foglalata (legalább naturalisztikus értelemben) nem kötötte őket a földi élethez. Bizánc megbukott, elpusztult, kultúrája felszívódott. Festőművészetének sablónja ma is ott tengődik az orosz és általában a görög-keleti templomok falain, oltárképein, de ami eleven hatóerő, energia, érték felhasználható volt e művészetben, azt az olaszok magukba ömlesztették.

Az olaszok csakhamar kivetkőztek a bizánci stílus alapján felépített művészetük jellegzetességeiből és szabadabb, a való élettel szorosabb kapcsolatot tartó művészetet teremtettek. Nemcsak a temperamentumuk és fejlett dekoratív érzésük szorította őket erre, hanem az egyre fokozódó gazdagodás, a világkereskedelemben való intenzív részvételük és ami azzal együtt jár, a szabad felfogás, az értelmi élet felfokozása.

Az egyik legfontosabb faktora azonban e művészeti evolúciónak a szükségletek módosulása volt. A templomok javarészét felépítették, a falakat is befestették. Ügyebár a művészetet, mely e feladatok megoldásában híhetetlenül megerősödött, a semmibe visszaparancsolni többé nem lehetett, de erről nem is volt szó. Új feladatok után kellett nézni. A gazdag és fényűzésre különösen hajló olasz polgárság és arisztokrácia otthonába is művészetet akart vinni és a művészet a templomokból átvonult a palotákba. Természetesen ott is először egyházi

témák uralkodtak. De az egyházi művészetnek itt már egészen más volt a szerepe, mint a templomokban, ahol *mindenkihez* szóltak e képek. A magánember izlésének nagyobb tért juttatott ez a művészet, mint a régi, szigorúan egyházi (szinte skolasztikus) művészet. A család védőszentjének képe után az ősök arcképe, aztán még egy lépés és előttünk áll az olasz arcképfestészet, mely éppen a legkozmozopolitább városban, Velencében éri el fejlődésének csúcspontját.

Aztán bekövetkezett a reneszánsz. E periódus annyira ismert, hogy bátran elhaladhatunk mellette. Ez már egészen világi művészetet teremtett. Az egyház számára festett képekben a túlsúly a világi vonatkozásokra helyeződött. Még egyszer visszatér a katolicizmus ereje. Az ellenreformációra gondolok. Az ellenreformáció művészete, a barokk művészet bármily erővel akarja visszaadni az emberiségre nehezedő fanatizmust, többé nem a középkor *spon*tán áhitatának, mély és őszinte vallásos érzésének képzőművészeti egyenértékese. Hamis pátosza nem pótolja az elmúlt korok bensőségét, a nyugtalan formák nem feledtetik el a laza kompozíciót.

Olaszország képzőművészetének hatalmas kivirágzását nyomon követte az északi népek művészetének fellendülése. A folyamat később indult meg és ennek megfelelően később is fejeződött be. Nagyon tanulságos az északi és déli művészet összehasonlítása. Az északi népek túlnyomó része elszakadt a katolicizmustól és ez a szakadás elhatározó módon befolyásolta művészetüket. A puritán északi kereszténység száműzte templomaiból a *képes ábrázolást*, illetve minimumra korlátozta. Az egyház is szegényebb volt, a centrális hatalom, mely magához vonja az energiákat, az egyház tagjaiban rejlő erők, értékek javát, színet, az ő szervezetükből hiányzott, nem adott impulzust művészi teremtésre sem.

Miképpen váltották művészetre a klasszikus mesterek a zsidóság történetét és hogy látták a zsidót? Feltesszük újra a kérdést. A válaszhoz immár közelebb jutottunk.

Magát a zsidót, mint kortársat alig vették számitásba a gótikus művészet periódusában és csupán a fametszés feltalálása és a könyvnyomtatás elterjedése után akadunk nagyobb számmal olyan ábrázolásra, melynek zsidó a tárgya. Sok köszönet nem volt ezekben az ábrázolásokban, melyek a nép szélesebb körére számítva és figyelembe véve annak kulturálatlanságát, közönséges indulatokkal áthatva készültek. Csak jóval később, a XVI. század

után következő időkben változik meg a helyzet, a zsidóság presztízisének javára. (Ezeknek a grafikai emlékeknek tekintélyes részét a Mult és Jövő hasábjain szakadatlan sorban viszontláthatja az olvasó.)

A festőművészetben hosszú idő múltán nyer polgárjogot a zsidó kortárs. Elsősorban a hollandi mesterek tekintettek el a származás esetlegességeitől. Hollandia festőművészetének fénykorából seregestől maradt ránk zsidó rabbinusok, polgárok arcképei. Ismerve Németalföld népének küzdelmes történetét, szabadságvágyát, felvilágosodottságát, vallási türelmét, mindezt egészen természetesnek találjuk.

Hermann van der Meij: Hágár a pusztában. (A Szépművészeti Múzeum tulajdona)
Hermann van der Meij: Hagar in der Wüste. (Im Besitz des ung. Staates)

Az európai népek képzőművészete sokkal nagyobb szerephez juttatta a zsidóság *multját*, mint a jelenét. Az események, a történelem jobban érdekelték a művészeket, mint az *ember*. Különben az egyház a zsidóság multját is kisajátította és nem tekintette másnak, mint a kereszténység tökéletlen előzményének.

Mikor az olasz művészet a templomokból kiszorult, de még nem vetkezett át a görög-római kultúra szellemidézőjévé, hébe-korba feldolgozta az ótestamentum valamelyik alkalmasnak tetsző

és a kereszténység eszméit lehetőleg igazoló mozzanatát. A Raffael előtti festőművészet kevés ily tárgyú alkotást produkált és ha alaposan utána járunk egy-egy ily kép keletkezésének, kiderül, hogy nagyon gyakran valamelyik exaltált és a megszokott témakörből kilendülni akaró művész kivételes munkájának tekinthetjük a piktúra ez emlékeit.

A reneszánsz, mely annyira megváltoztatta a kultúra képét, a gondolkodás, az irodalom, tudomány területét és gyökerében támadta meg a régi világ pilléreit, a római egyházat, feudalizmust, a képzőművészetet is megváltoztatta. A Kozmosz másképpen tükröződött vissza a humanista gondolkodók világrendszerében, más szemmel nézte a piktör is a mindenség eleje táruló csodakertjét, mint az ősök. A spirituális felfogást megdöntötte a *testiség*, ami több a pusztá érzékiségnél, maga a *kézzelfogható*, kontrolálható valóság.

Ezek a mesterek egyforma szemmel nézik, egyforma értékeléssel rögzítik meg a görög római mitosz jeleneteit, az új- vagy az ótestamentum témakörének egyes részeit, vagy valamelyik ütközet lovasrohamát.

És mert világlátásuk ennyire egységes volt, az ótestamentumot is a maguk képére formálták, nem vitték végletekig a korhűséget, nem aljasították kosztümtanulmánnyá a festőművészetet, mint a tizenkilencedik század derekán uralkodó történelmi iskola mesterei.

Az itáliai reneszánsz első periódusa és az azt megelőző, illetve bevezető kor, kiváltképen dekoratív művészetet teremtett, míg a barok a drámai lendületre, nagy formákra, a pátosra helyezte a fősúlyt.

Jacopo del Sellaio itt bemutatott képén (Eszter Ahasvér előtt) finom mozdulatokkal állnak szemben egymással az alakok, az elrendezés nyugodt és a tömegek szinte mértani egyensúllyal vannak csoportosítva. A késői reneszánsz- és barok festők vérszagú, sötét témákban dúskálnak. Judit és Holofernes, Dávid és Góliát, a levágott fejek fölött diadalmasan hívalkodó alakok térnek vissza töméntelen változatban e kor vásznain. Tintoretto Velencében levő Mannahullása is csupa nyugtalanság, egy látásra át se tekinthető komplikált alkotás. A nápolyi iskola, melyet még későbbi dátumok is jeleznek, az északi olasz és a római iskolákon is túltett.

Hollandiát ez irányban is külön fejezet illeti. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy a németalföldi művészet, virágzása idején majdnem oly mértékben dolgozta fel az ótestamentum mozzanatait, mint az újtestamentumét. A primitív holland művészet még a reformáció előtti időre esik és azt, a témák keresését és azok feldolgozását illetőleg ugyanaz a szellem irányítja, mint a többi kultúrnépek képzőművészetét. A protestáns hitvallás megerősödése átformálja a nép lelkiségét és ezzel együtt a holland festőművészetet is. A művészet

demokratizálódott és a tehetős józan polgárság legszívesebben saját magát, környezetét, jószágát látta a vásznon és ha egyházi témára adott megrendelést, ott nagyobb szerep jutott Dávid királynak, Ábrahámnak, a zsidók és filiszteusok harcának, mint a kereszténység vértanuinak. Krisztus alakja továbbra is uralkodott, de földönjáró emberré formálták. Nem ült az égben, a mennyei trónuson, ellenben ápolta a nyavaletörős asszonyt, feltámasztotta a halottat, prédikált, példabeszédekkel győzte meg a kételkedőt, vagy szenvedett.

Igy Hollandia. Franciaország művészei nem sokat tépelődtek a rokokó idején, sem az ó-, sem az új-testamentummal; a mindenható Lajosok gloriifikálása, a királyi szeretők combjának méltó megörökítése, ünnepségek megfestése túlságosan elfoglalták a művészeket. Ha véletlen szeszély folytán mégis hozzászagoltak a bibliához, valami épületes dolog abból alig származott.

A budapesti Szépművészeti Múzeum egyik termében (O) látható egy ilyen kép, amely csupán előhírnöke a presziöz művészet későbbi uralmának, de ez is eleget mond. François de Moine munkájáról, Sámson és Deliláról van szó. E széllel bélelt Sámson alakjára később még visszatérünk.

*

Ezek után ismertetni óhajtom a budapesti Szépművészeti Múzeum régi osztályának zsidótárgyú, helyesebben az ótestamentumra utaló festett képeit. A képeket nem a katalógusból böngészttem ki, hanem többszörös megtekintés alapján válogattam meg, hogy mit dolgozok fel. Ezzel első sorban azokra a képekre terelem az olvasó figyelmét, melyeket a múzeumban bármikor könnyen megtalálhat. A terem számát, a folyosó jelzését és a kép számát is feljegyeztem. A régi osztály elrendezése olyan, hogy az egyes népek és iskolák produktumai a fejlődés sorrendjében következnek egymásután úgy, hogy ha valaki végig sétál a termeken, azok kellő sorrendben tárják eléje a festőművészet történelmi fejlődését.

Ismétlem, hogy csupán az ótestamentum köréből vett képekről van szó, mert Rembrandt rabbínusa és Nicolas Maes *állítólag* zsidó férfiarcképén kívül tudtommal nincs a Szépművészeti Múzeumnak oly képe, mely a festővel egykorú zsidóságra vonatkoznék. A paradicsomot, bűnbeszést, vizözönt ábrázoló képeket nem vettem figyelembe.

JACOPO DEL SELLAIO: (1442—1493) *Eszter Ahasvérus előtt*. II. terem 56. szám. Firenzei mester munkája. Eszter firenzei viseletben térdel, ugyancsak olasz ruhába öltözött Ahasvér előtt, háttérben olasz apródok. Eszter mögött előkelő olasz leányok. A kompozíció előtere két csoportra oszlik. E két csoport gyönyörű harmoniában, teljesen kiegyensúlyozva korrespondál egymással és vonalritmusa N betűbe formálódik, melynek középső szárát Ahasvér Eszter felé nyújtott kormány-

pálcája adja. Bámulatos izléssel, kifinomult dekoratív érzéssel dolgozta fel témáját Sellaio. A kép sarkában álló két leány Boticelli leányalakjainak emlékét idézi fel.

Kétszáz évvel később:

ONORIO MARINARI: (1625—1715.) *Judit.* V. terem 273. szám. Véres viaskodást, sötét drámákat termelt e kor. Judit jobb kezében kétélű pallos, balkezelével Holofernes levágott fejét hajánál fogva tartja. Judit gyönyörű fejének szelíd nyugalma számunkra szinte érthetetlen.

DOMENICO ZAMPIERI (DOMENICHINO). (XVII. század.) *Dávid.* V. terem 200. szám. Ugyanez az ellentét. A fiatal Dávid ártatlan tekintettel pillant hátra, alul Góliát hatalmas feje, melyet Dávid testét félig befödő párducbőr takar le. E kép, melyet a Mult és Jövő 1912 novemberi számában bemutatott, büszkesége a múzeumnak.

NÁPOLYI ISKOLA MESTERE. (XVII. század.) VII. (spanyol) terem 319. sz. *Mózes a sziklából vizet fakaszt.* Hatalmas méretű festmény, a barokk művészetből kisarjadzó akadémia

tipikus produktuma. Aránylag kevés alakot vitt a vászonra e kép megfestője, de ezek az alakok telve vannak mozgással, energiával és úgy hatnak, mintha a kép zsúfolva lenne figurákkal. A jobb sarokban fehér palástba burkolva Áron áll, szerepe passzív és rendeltetése csupán a tér kitöltése. Mellette Mózes, kezében pálca. Félig meztelen alak tart a szikla felé, hátán hosszú agyagkorsó. A kép előterében anya hajol gyereke fölé. Több alak a sziklából kiömlő víz alá tartja csészéjét. Nem sikerült hitelesen megállapítani, hogy ki festette e képet, mindenesetre nagytudású és nagy koncepciójú művész lehetett.

JOZÉ MARTINEZ (1612—1652): *Jób megcsúfoltatása.* VII. terem 290. szám. Közvetlenül az előbb ismertetett kép mellett van. A nápolyi iskola jellemző külsőségeit reprezentáló sötét tónusú kép. (A Mult és Jövő 1912 nov. bemutatta.)

A hollandi mesterek anyaga:

Mindenekelőtt Rembrandt rabbinusa. 540. szám. E kép annyira ismert (Mult és Jövő 1912 nov.), hogy annak újabb ismertetése bátran mellőzhető.

GERRIT CLAESZ BLECKERS: *Az Ebenezeri csata.* Harlemi folyosó 497. szám. A filiszteusok

Jacopo del Sellaio: Ester vor Ahasverus
(Im Besitz des ung. Staates)

Jacopo del Sellaio: Eszter Ahasvér előtt
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

győzelmét és a frigyláda elrablását (Sámuel I. 4. 11) ábrázolja. Kevés festő nyúlt ehhez a témához és Claesz Bleckers képe, annak különös festői szépségein felül ezért is érdekes. Csatakép, mozgalmasság, majdnem impresszionisztikus érzéssel megfestett alkotás. Meleg rozsdaszín a kép alaptónusa, melyből a ledőlő frigyláda alá bukó papok fehér palástja kivilágít.

DIRK BLECKERS: *Az angyal búcsúja Tóbiás apjától.* X. terem 314. szám. Piros ruhába öltözött angyal Tóbiás apjának kezét nyújt. Háttérben Tóbiás és az anyja. Tóbiás kezében fogja kalapját és apjára tekint. E kép zsánerkép a szó legjobb értelmében.

PIETER MOLIJN (1595—1661): *Ábrahám elűzi Hágárt.* Harlemi folyosó 521. szám. A hollandi festők nagy szeretettel dolgozták fel Ábrahám és Hágár történetét. A múzeum birtokában is több ily tárgyú vászon van. (Mult és Jövő 1912 nov.) (Jan Victors. X. terem 355. szám. Govaert Flinck 347. szám.) Pieter Molijn képe e helyütt őrzött, e nemű festmények között a legértékesebb. Hollandia nedves atmoszféráját, felhős eget pompásan érzékeltette e vásznon. Ábrahám fején fehér turbán, barna köntöse felett piros palást. Mellette

mély kékszinű ruhában a búcsúzó Hágár síró fiával.

ART DE GELDER (1645—1727): *Eszter és Mordechái*. Delfti folyosó 407. sz. Jacopo del Sellaio képén Eszter viruló hajadon, Art de Gelder, mint érett asszonyt, királynét ábrázolja őt, ki előtt Mordechái, az atyafia meghajol. Eszter előtt meleg piros abrosz, rajta nyitott könyv. Mordechái balkezének tartása a hollandi festők megfigyelő képességét demonstrálja.

GOVAERT FLINCK (1615—1660): *Manoah áldozása*. Amsterdami folyosó (E) 410/A. sz. Forró aranytónus ömlik át e festményen. Rembrandtra emlékeztet a mester felfogása és technikája. Az oltár felett lebegő angyal a képbe erőteljes mozgást, lendületet visz.

JAN VICTOORS (1620—1672): *Jákob megáldja József fiait*. X. terem 395. szám. Ugyancsak Rembrandt-hatás. Forró színek, lágy drapéria, általában véve kitűnő anyagérzés.

CLAESZ CORNELISZ MOIJAERT (1600—1669): *Józsefet eladják testvérei*. X. terem 330. szám. Egyes részei annyira gyengék, mintha két idegen kéz festette volna.

KAREL DU JARDIN (1622—1678): *Tóbiás angyallal*. X. terem 410/B. szám. Bár kissé merev, de sok festőiség és előkelő felfogás hatja át.

HERMANN VAN DER MIJN: *Hágár a pusztában*. X. 410. szám. E kép 1718-ból, a hollandi festőművészet hanyatlásának idejéből való. Kemény, szinte porcellánszerű felületek és ugyancsak porcellánszerű színek. Pepecselés és beteges finomkodás.

*

(A múzeum másik traktusában elhelyezett és jelenleg zárva tartott Pálffy-gyűjteményben csupán egy olyan kép van, melynek tárgya kifejezetten az ótestamentumból való. **ERAZMUS QUELLINUS** flamand festő (1607—1675) képe. Címe: *Saul Dávid hárfájátékát hallgatja*.)

Végül a franciák:

NICOLAS COLOMBEL (1646—1717): *Hágár a pusztában*. O. folyosó 822. sz. A római festőiskola hagyományain épült fel e festmény. Hágár ruhájának olajzöld színe tompítva folytatódik a gyönyörű pálmaerdő klasszikus színharmóniájában. E színakkord végső kicsendülése a távoli hegyek halaványkék színfátyla. (E szám műmelléklete.)

Néhány évvel később!

FRANCOIS DE MOINE (1688—1737): *Sámson és Delíla*. O. folyosó 826. szám. A holland mesterek, közöttük a legnagyobb: Rembrandt is, egész sorozatban dolgozták fel e témát. Valamennyi nemes komolysággal, szinte drámai akcentussal megfestett mestermunka. E kép pedig karrikaturája Sámson tragédiájának. Sámson alakja a rokokó festő kezén szánalmasan nyegle figurává aljasodott. A hideg, tört színek csak fokozzák a kompozíció groteszkségét.

*

Visszaidézzve ez ismertetés bevezető soraiban elmondottakat, íme azt látjuk, hogy az ótestamentum alakjai mindig a kor ízlése és felfogása szerint vándoroltak végig a művészet országútján. A művész fantáziája száz színben, száz formában, de mindig az őt környező emberek értékelése, érzése szerint keltette életre e távoli világ hőseit.

Igy van rendjén. Az ember nem adhat, nem teremthet abszolút értéket. Nem lépheti át létének adott korlátait. Fejtegetésemnek ez legyen a legfőbb és végső tanulsága.

NAGY IMRE: FOHÁSZKODÁS

Az ember csak porszem, Uramisten,
ma itt van és holnap sehol sincsen.

Csapja az eső és viszi a szél,
száz évre tervez és holnapig él.

Két szeme van, hogy messzire nézzen,
selymes a rét, hogy leheverésszen.

Két füle van, hogy hallja a nótát,
Két keze hajtja kicsi hajóját.

Két lábbal mássza a kopasz ormot,
házat épít és a házra tornyot.

Örül a szíve nevet az ajka,
jaj Uramisten, könnyörülj rajta.

Gyenge madárka, jaj Uramisten,
csipogva ugrál s holnap már sincsen.

Fekete éjen lefárad szárnya,
reggele nem lesz vad éjszakára.

Hideg fagyasztja, vihar levágja,
szegény madárka, szegény madárka.

Szegény az ember, kerti virág csak,
illata, színe rohanó vágynak.

Szirma elhervad, illata elszáll,
jaj Uramisten, mit is akartál.

Miért nem adtál acélból csontot,
haragod árját gyengékre ontod.

Gyengét zúz össze nagy erőd, Isten,
könnyörülj jaj meg, kis gyereinken.

S fedelet adjál, üszök a házunk,
Egyetlen Nagy Isten, békére vágyunk.

ABÁDI IMRE: EGY KARKÖTŐ ELŐTT

Patai Edith Önagyságának.

Eménytelen álmom megvalósulásának nagy napján, a megható pillanatok álomszerű szépségei és kedvességei közül tekintett reám először elmult távoli éveinek homályos, ködpatinás mosolyával a karkötő. De az ünnepi áhitat és mámor apró mécslángjai, melyek egymásután gyultak fel bennem e napon, sokkal jobban betöltöttek már, semhogy az ujjongásnak, az örömnnek és a meglepetésnek legkisebb fellobbbanását is befogadhattam volna még. A mámor és az öröm felhői mögül figyelmem nem irányulhatott reá egészen, mindössze tán egy pillanatot áldozhattam neki. De a királyi hamupipőke önérzetét mélyen sérthette kénytelen közönyöm, mert hányatott multjának érzékenységgel a szívemre ütött: lekúszott a kocsi poros lábszőnyegére és panaszosan húzta meg magát a sarokban, hogy onnan aztán útnak eredjen, eltűnjön s folytassa útját az élet, a város irdatlan rengetegében. Egy döbbenet, egy áldott kéz ijedt összekulcsolása, fohászkodás s már futottam utána; néhány fürge vendégleányka, mint riadt özékék, versenyre keltek velem s mielőtt végkép elmerült volna előlünk, észrevettük, beértük a duzzogó királyi hamupipőkét... Dobogó szívvel emeltem magamhoz s vittem sietve vissza, hogy a drága kézre újra fölcsatoljam. És most, hogy annak a napnak elsuhant szépségei közül vissza-visszatér hozzám a szombat fogadásának gondtalan, szelíd óráiban s elnézem hosszasan mindannyiszor, bánt a lelkiismeret s vezekelnem kell előtte, hogy méltatlanul bántam vele a találkozás első perceiben, mert amit elmond nekem eddigi élete útjáról, mindabból megértem érzékenységét, önérzetes, előzékeny büszkeségét.

Vajjon ki csatolhatta fel először a csuklójára? Egy várbeli bánatos asszony talán, akinek küldte vagy hozta valaki messziről... Vagy egy szent rabbi fehér asszonya inkább?... Egy dúsgazdag csodarabbi csináltatta tán a saját ékszerkovácsával, egy bölcs és széplelkű rabbi, aki az aranyrészek kettős színárnyalatával a zsidó nép sorsát kívánta kifejezésre juttatni, mert az egyik, a tompaárnyalatú a sárga foltra emlékeztet rajta, mely fájdalmasan ülhette meg zsidó lelkének aranyfényét... Ki vehette fel először?... Ki tudja?... De hosszú utat tehetett meg azóta, hogy a művész kezéből kikerült... Sokan haladtak el mellette érzéketlenül, de talált sok megértőre is. Viselte üres, méltatlan lelkű, cifrálkodó páva, viselte drága kéz, nemes sarjadék és tékozló asszony. Pusztán szépségében sok lélek gyönyörködött már, tünődött fölötte költő és tudós, látott borzalmakat is, megfordult bestiák, véres rabló kezén, hevert drága holmík között, ő és új

izlésű vitrinekben, ragyogott zeneművészek tündöklő estélyein, borult reá patyolatselyem és gyászruha csipkeszegélye, visszamosolygott havasok napsütötte csúcsaira, érték irigy, gonosz pillantások, átélt mesebeli, áldott békességek, suhantak fölötte pusztító viszályok évei, látott sívár, lélektelen pompát, de látott átszellemült, szerető szempárokat is és feledhetetlen esküvőt...

A szombatüdvözlő lángok ősi dallamokat idéző melázása mellett elnézem újra mélyen, hosszasan a drága fehér terítőn nyugvó áldott kéz csuklóján... Hol van a kéz, melyen először ékült: egyszerű és mégis ellenállhatatlan előkelőségével?... Ki volt a mestere? Hol élt és merre járhatott? Hol alussza végnélküli álmát?... Újra és újra visszasíklík rá tekintetemet s amint tünődve nézem, egy régi történetben szereplő női ékszer jut róla eszembe...

Ki tudja, a sors szeszélye, mely annyi különös dologgal összehozott már, nem éppen *azt* játszotta-e birtokunkba... Olyan lehetetlen volna ez? Izgat és nyugtalanít a gondolat s minél többet foglalkozom vele, annál jobban *azt* vélem benne felismerni, annál inkább hinnem kell a véletlenben, hogy a sors furcsa és kedves játékából *az a régi bolyongó karkötő került hozzánk*, melyről egy megható történetet tudok. Hol hallottam, mikor hallottam, nem emlékszem már...

A történet egy ötvössel kezdődik, aki művész volt, akinek olyan volt a lelke, mint egy finom, érzékeny tükör, melyben az élet megnyilvánulásai, a természet objektumai a kedves játékosság meleg formáiban tükröződtek: költőnek született, a derűs, enyhe mosolyú gyermetegség finom kezű művésze volt, kinek azonban a sors nem a húr, nem a szín vagy a szó erejét és hatását juttatta a kifejezés eszközéül, hanem — ahogy egy nomád népmonda tartja régóta — „a föld alatt évezredek át elkárhozva, szétszórta és dermedten heverő napsugarakat”: *az aranyat*, mely (nemhiába száműzte ésátkozta meg az ég) megrontotta az emberek lelkét, gondot, szenvedélyt és boldogtalanságot fakasztott, ahova eljutott. Ez a királyi származású, bágyadt fényű, hideg és formátlan fémanyag valósággal életrekelt az ő kezétől, mert nemcsak formát, de tartalmat is adott neki; a forma, melybe hideg anyagát felöltöztette, a bájnak, a kellemnek finom mozdulatát mutatta, az elevenesség meleg lehet lehelte, nemcsak apró virágkelyheiben, arany tubarózsáiban és karcsú liánáiban, hanem meglepően és ötletesen következetes stílizációiban is. De a női testforma, a kéz, a fej, a nyak vonala és színárnyalata ihlette meg leginkább, ezek fölé nyújtotta glóriaként aranyzsoltárait, melyeket mindig harmóniába tudott hozni a női fej és test formáival, üdeségével és színeivel. Szerényen, nemesen, tolakodás nélkül emelkedett fel hozzájuk, de a rút alázat, a fölény, a büszkeség fájó, hideg éle nélkül tudott leereszkedni egy szerény virághoz

is. A női test szín- és formaszépsége volt tehát az ő világa, ez inspirálta őt a munkában és ez vitte el szülőföldjéről is, messze, exotikus tájak felé: előtte még ismeretlen népek szépsége érdekelte s azok a rokonlelkek vonzották, akiket ezek az előtte még új színek, formák és vonalak megihlettek már, ezeknek a távolban élő vagy már rég elhalt ötvös-művészeknek az ízlését és kifejezési módját kereste. A lótvuszvirág buja földjétől a maharadzsa káprázatos gazdagságáig minden kornak, minden ízlésnek drágaköves emléke találkozott szépségekre szomjas lelke mosolyával. Amit az ember kutató szerszáma napfényre hozott a rombadőlt hatalmak kincseiből és szépségeiből, amit fejedelmi utódok, törzsfők, főpapok házaiban ereklyés ládákban óvtak és őriztek, mindahhoz bebocsátást nyert, mindaz megnyílt előtte és ősi szépségüket, elmúlt századokból bágyadtan vissza-

Jerusalem

Jeruzsálem

mosolygó nemes fényüket szomjas lelkébe itta. A mesék ősi birodalmának a maga régi szépségében már csak a távlat örök délibábjában létező városától Boldog-Arábia legszélső partjáig, minden minaretes faluban, minden főúri portán megfordult, hogy családi ereklyék iránt érdeklődjék. S így jutott el egy régi előkelő arab család hajlékához, mely egy tengerparti város mögül pillantott át a tenger egyre közeledő, de soha meg nem érkező gyöngyös csákójú hullámseregére s falainak halványpirosbarnaságával úgy hatott az öreg pálmák között, mint egy töpörödött aggyatyan lobos szemének tekintete. E ház régi stílusú kopott külseje semmit sem árult el a kert-udvar pompázatos színaradatából, mely az arany fáradt művészt fogadta. Csönd volt a kertben, a keskeny utak homokja lapos csigaházakkal volt kirakva, mintha pettyes selyemkelmével lett volna bevonva, ízlést, gondosságot árulva el mindenütt.

A házat csak egy-két lépésnyi előtér választotta el a virágágyaktól néhány mímóza és akantusz gyér árnyékával. Az ötvös körülnézett, előrement a néma kert csillogó útján a ház elé s ekkor látta, hogy a veranda mélyebben fekszik a kert szintjénél és formátlan, hús kövein tarka szőnyegekre rakott bőrdarabokba süppedve egy öreg-öreg összeaszott emberke üldögél. Sötét szeme mélyen ült a szemüregében, a haja, a szakállá olyan volt, mint a mosott gyapjú, melynek tiszta fehérsége élesen világolva ütött el a sűrű redőkkel satírozott kávébarna ábrázatától. Mozdulatlanul ült a szőnyegcsomóján, mint egy idegen világ sok százesztendő törpéje, némán és mozdulatlanul; a jövevény kérdésére nem felelt, csak mélyen fekvő szemeit emelte föl reá. Az ötvös szótlanul nézte az öregot néhány pillanatig, aztán a kert felé fordult s kissé megilletődve a néma kert

szépségétől, a különös kis öreg rejtélyes hatása alatt, tétován, tanácstalanul nézett széjjel a virágágyak fölött, melyeket szokatlan magasságban, sűrűn és a gondozottság üdeségével borítottak a virágok. Kevészet ismert föl közülük, különösen egy nemesen fejlett, húsos levelű dísznövény tűnt fel neki fürtszerűen csoportosuló, a naplementi ég rőt pírjára emlékeztető virágaival, melyek egyetlen ágyból sem hiányzottak s magasbanyuló, fürtösen dúsz koronáikkal uralkodni látszottak a kert növényzete fölött. Az ötvös elhaladt néhány virágcsoport mellett s miközben, egv

álomszigeten érezve magát, megállt s újra körülnézett az elhagyottnak tetsző ház tájékán, az egyik virágágy mögül egy magas nőalak emelkedett föl egyenes, leányos testtartásával. Kuponrova foglalkozott a virágágy mögött, de megjelenése most úgy hatott a művészre, mintha a virágcsoportból lépett volna ki. Ruhája sötét volt és redős, a fején világos kendő, mely részben arcát is elfödte. Tartása fiatalos volt, de sötét szemeiben az elsuhant évek távoli köde bontogatta fátylait. Kezében egy kigyomlált hajtással nyugodtan közeledett a jövevény felé s miközben fürkészve nézett rajta végig, megkérdezte tőle:

— Ki vagy te, uram, honnan jössz és mit keressz nálunk?

— Én az arany költője vagyok, családi kincseket keresek, régi asszonyi ékszereket, ógyöngyös hajéket, kőöntyűt, függőket, melyeket anyád, nagyanyád viselt a menyegzőjén...

— A mi családi kincseinkből alig találhatsz már itt valamit. Testvéreim lassankint elvittek innen mindent, ahogy ősi fészüket elhagyták. Anyám is elment, csak a nagyapám maradt itt a szép időkből. Családi kincseink már nincsenek, csak virágaink vannak, virágaink.

— De mennyi, mennyi! — álmélkodott a művész.

— Mind az én növendékem, mind — mondta a leány.

— Ezt a fürtös virágot láttam már valahol... a neve nem jut eszembe.

— Áloé — felelt a leány — áloé...

— Áloé?... Olyan a színe, mint a piruló barna arcé fehér fátyol alatt... De miért ültetsz belőle annyit, olyan sokat. Minden virágágyban?

— Mert ez a virág az én életemet jelképezi... azért.

— Hogyan?

— *Ez a virág a megvalósulhatatlan vágyak virága, ennek a virágnak az élete hasonló az enyémhez, az én életemhez...*

A művész érdeklődéssel tekintett a leányra és a rokonszenv, mely lényéből kiáradt, megnyitotta a néma kert hallgatag szívét és ajakát:

— Nézd, — szólt a leány és egy virágcsoport felé nyúlt, melyből egy áloé-ágat tört le magának, aztán egy fatörzshöz támaszkodva folytatta — erről az egyetlen szárról az áloé-virág egész életfolyama leolvasható: A virágfürt koronája csupa bimbó, karcsú, üde bimbók törnek belőle a magasba, zöldelő ifjúságuk dús reményével, friss erővel a fiatalság pezsdülő kedvével tekintenek a világba és egyre színesedve az ébredő vágy mohóságával nyitják föl sárga csőrüket. Lásd, ezek itt már szomjas nyitott ajakkal tekintenek a sugaras végtelenbe s mielőtt fölnyílnak, olyan a fejlődő bimbó, mint egy imára kulcsolt kis kéz, mely áhitattal ad hálát Istennek létéért, de mikor fölnyitja sárgás, gyöngé csőrét, epedve, féktelen vággyal fordul a mindenség felé, mintha a végtelen minden színét, sugarát, üdvét és éltető meleget filigrán kehelykancsójába szeretné szűrcsölni. De ez a mohó kis száj, ez a gyöngé kis ajak mit ragadhat el, mit ölélhet föl mindabból, amit a végtelen kacagva kínál az örök sugárzás derűjében? Mennyi sugárcsók, mennyi selyemfrakkos pillangó legyintése, mennyi zene, mennyi édes zsongás van a végtelenben! És mindehhez képest mit jelent az, amit egy gyöngé áloé-ajak felcsokolhat?... S ahogy még reménykedve, epedő várakozással nyujtják ajkukat az élet gazdagsága után, egyszerre csak a csalódottság bánatával hajtják le fejüket a föld felé: Ha nem bírhatunk mindent, minek is a vágy, minek? Vagy miért nincs a vágnak határa? Miért végtelen a vágy, ha az élet úgyse érhet el s nem ölélhet fel mindent a végtelenség gazdagságából? Vagy miért oly rövid a fiatalságunk?...

Ezeket mondja az áloé-virág, ezt példázza az

áloé életfolyama. Nekem kedves virágom az áloé, közöttünk az együttérzés rokonsági viszonya áll fenn, mi megértjük egymást, mert egy a bánatunk, egy az életfájdalmunk: Az én szívem is megcsapta egyszer a vágy, az élet roppant vágya: az egész világot a szívemre ölelni, minden kérőmet boldoggá tenni, mind, akik házunkhoz közeledtek, mind, nemcsak egyetlen egyet! Ez volt a vágyam, a leküzdhetetlen vágy és az elérhetetlen. Azért nem tudtam választani közülök. Valamennyit szerettem s mert valamennyit nem bírhattam, le kellett mondanom mindegyikről... De ki vagy te, idegen ember, ki messziről jöttél s már is megtudtad életem titkát, mit anyámnak se árultam el soha?! Ki vagy te, hogy szóra bírtál engem, aki hallgattam eddig, néma voltam, mint a virágaim? Ki vagy te?

— Én az arany költője vagyok, családi kincseket keresek, régi asszonyi ékszereket, ó-gyöngyös hajéket, kőöntyút, függőket, miket anyád, nagyanyád viselt a menyegzőjén.

— Innen csak az életem titkát viheted magaddal, csak a mi közös bánatunk titkát az áloéimmal, semmi egyebet... De mit hagysz itt cserébe ezért a titokért?...

— *Lelked áloé-bánatát aranyba öntöm és elküldöm neked — felelt a művész, aztán hajóraszállt, hogy hazatérjen. S amit ígért a néma kert úrnőjének, valóra is váltotta; a tanulságot, mely a esztelen-éjszemű leányzó életéből lelkét megfogta, aranyba öntötte: egy karkötő koronájában. E korona alapja hullámosan áramló tenger, mely a nagy, mélységes, zajló életet jelképezi, az élet tengerét jelenti. S az élet tengere fölött ott él az emberi vágyódás, melyet a művész stilizált, sokszemű állatfejek mohón tátongó szájával fejez ki. Az élet tengere zúghat, tombolhat s kitérhet ágyából, az emberi vágyat nem hatja meg a döbbenet, nem csittul soha s minden hanyódás, minden viszály és viszontagság között ott él, ott liheg, sóhajt és nyögve sóvárog a teljesebb boldogság után, mely a végtelen, drága kék türkiszköve s virága marad, mit nem bírhat s el nem érhet az ember soha. És mindenek fölött ott ragyog a mindenség titokzatos gyöngye, áthatolhatatlan dicsfényben ülve, a Logos, akit csak sejteni, megérezni lehet, akinek a kedvéért él és harcol mindenki, csak azt nem tudjuk, miért, hogy mi célja van velünk.*

S ez az aranyba öntött drágaköves áloébánat valóban nagy utat tett meg azóta, hogy a művész kezéből kikerült, de igazi tulajdonosához, akinek ígerte a művész, nem juthatott el, mert a csillagtalan-éjszemű leány elköltözött az áloék kertjéből, messze, messze szállt onnan, a végtelenbe, ahová emberi ajándék nem követheti, utól nem érheti.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

Ruinen von Zafed. (Nach einen alten Holzschnitt)

Szafedi romok. (Régi metszet után)

PATAI JÓZSEF: SZOMBAT KIRÁLYNŐ

zaporítanunk kell egy kissé a lépéseinket, — szolt Lurja hátrafordulva a tanítványaihoz, — a nap már leáldozóban és a Királynő immár közeledik.

Gyors léptekkel haladtak túl a szőlőkerteken, a Száfedi-hegy lejtőjén fölfelé. Földigérő fehér atlaszköntös borította az ifjú mester szikár alakját, aki egész fejével kimagaslott a kísérői közül. Ünneplő ruha díszlett a tanítványok testén is és homlokuk körül fehér fez kigyódzott, melynek farkait ide-oda libbentette a langyos alkonyi szél. Szótlanul lépkedtek egy darabig egymás mellett, nehogy az elröppenő szó felzaklassa az áhitat csendjének mélységeit.

Lurja hallgaton magába merülve nézett a távolba, de a tanítványokon már erőt vett az izgatottság, szinte egyszerre belefogtak az Énekek Énekébe és átszellemülten dalolva mentek tovább:

„Én kedvesem hangja!... Íme ott jó...
Átugrik a hegyeken, szökdel a dombokon.“

A távoli hegyeket már ellepték a közelgő Szombat királynő bíborruhás futárjai, akik violásvörös szőnyegetek terítették a várva-várt fejedelmi Ara lábai elé. A tanítványok éneke egyre hangosabb lett:

„Én galambom a sziklák meredékein, bércek rejtekein,
Oh láttasd a színedet, ó hallasd a hangodat,
Mert hangod oly édes és színed oly szép.“

Az egyre hevesebben hangzó ének hullámai magukkal ragadták a mestert és Lurja is halkán dalolni kezdett:

„Jövel a Libanonból, ó Menyasszony,
Jövel a Libanonból, siess felém
Amána csúcsáról, Senír és Hermon csúcsáról,
Oroszlánok hazájából, párducok hegyeiről.“

A levegő lassan hűlni kezdett, az alkonyi szél átfujt a datolyafák lombjain és nehéz illatot sodort a mester és a tanítványok kipírult arcába. Lurja, mintha az Énekek Éneke és a balzsamos illatok elkábitották volna, alig hallhatóan dalolta:

„Mielőtt lehül a nap és futnak az árnyékok,
Hadd menjek a mihás hegyre, a tömjénes dombra.“

Amint lihegve a Száfedi-hegy csúcsára értek, gyönyörű látvány tárult kigyulladt szeméik elé. A hegy tulsó oldalán a Jordán és Genezáreth síksága terült el. Gránátalma-, füge-, datolya- és síkomorafák sorai keskeny táblákra szelték a völgyet, melynek közepén a Jordán siető hullámai hömpölyögtek, beleolvadva délen a dombkoszorús Genezárethi tónak csodás csendességű vizébe. A víz tükrét vörösre festette az alkony bíbora és vörös fényben tündököltek a partokat szegélyező olívák és

pálmák is, fejüket büszkén a lángoló ég felé emelve, mintha kitért karokkal himnuszokat zengve, vár-
nák űk is a dicsőséges Szombat királynő meg-
jelenését. Lurja és tanítványai elbűvölten a távolba
meredve suttozták az Énekek Énekét:

„Elbűvöltél én testvérem, Arám,
Elbűvöltél szemeidnek egyikével,
Nyakad gyöngyeinek egyikével.“

A mester azonban felemelte kezeit és hallgatást
intett. Ittasult lelkével belemerült a Szombat szép-
ségének látásába és káprázatos víziók közeledtek
feléje.

Néhány percig mozdulatlanul állt a helyén,
aztán reszkető hangon megszólalt:

— Testvéreim, a Kegyelem idejét látom köze-
ledni. Talán a Szombatok Szombatja ez...

A tanítványok megremegtek a gyönyörűségtől,
de egyikük sem mert kérdezni semmit. Szótlanul
szegeztek szemeiket mesterükre, mintha valami
csodálatos kinyilatkoztatást várnának. Csak né-
hány perc múlva törte meg a szentséges csendet
Lurja kedveltje, Vital:

— Ó, mester, tárd fel előttünk a Szombatok
Szombatjának titkát.

Luria, mintha nem is hallotta volna a szava-
kat, mereven összekulcsolt kezekkel nézett körül.
A méroni völgybe esett a tekintete, hol a távol-
ban az esti félhomályban fellobogtak Ben-Jóchái
sírboltjának fáklyái és körülük fehér ünneplőruhás

hívek bólongtak imádkozva, mintha holtak fehér
szellemei lebegnék körül a szentnek sírját.

— Ha nem érzitek — fordult hirtelen a tanít-
ványai felé küssé elszomorodva — ha nem látjátok
a szemetekkel, ha nem halljátok a fületekkel,
hiába mondanám el néktek.

— De nyisd meg, ó, mester a füleinket és vedd
le a hályogot szemeinkről, ó, Izrael fénye!

— Hát nem látjátok, hogy a levegőég közel-
ben és távolban tele van kigyulladt lángokkal,
bolyongó fényekkel, gyógyulást és megváltást
kereső lelkekkel?

— Én látom, látom, ó, mester, — lihegte Vital,
a tanítványok elseje.

— Te látod, fiam, mert a te lelked egyenesen
az ősi fényből sugárzott ki, a teremtő trónusának
magasából, a te lelkedhez nem tapadt a földi bűn
salakja és nem homályosította el látását az ősi
vétkék foltja. De akinek a lelke régi és új bűnök-
től terhes és nem tud a magasba emelkedni és
nem bírja az örök fényt és fáradtan és elcsigázva
hanyatlík a földre, a sárba, a pocsolyába...

És Lurja két karját lázasan felemelve folytatta:

— Mint végtelen tengereken sötét éjszakában
bolyongó kis hajók, akik sóvárogva lesik, merre
tűnik fel a világító torony, hogy feléje siessenek,
csüggedten tévelyegnek szerteszét a világ óceánjain
járó lelkek, nem találván az utat, hogy vissza-
térhessenek ősi honukba, ahonnan elindulának,

H. A. Harper: Der See Genezareth

H. A. Harper: A Genezareth tava

az örök fényesség és tiszta világosság honába. És bolyonganak és tévelyegnek és új meg új hullámok csapkodják és elborítják iszappal és salakkal és a szegény gyötrött lelkek sírnak és nyöszörögnek és keresnek menedéket, míg végre megpillantnak a távolban egy magas, tiszta lelket, a világító tornyot és feléje rajzanak hálásan és boldogan, hogy megtalálták az örökkévaló utat...

A mester feje fölött egy varjúcsapat keringett el, lassu, halk szárnycsapkodással. Lurja felpillantott:

— Tévelygő lelkek ezek is talán. És látjátok ott a tulsó dombon egy őzike siet nyargalvást felénk, talán megváltást kereső, bolyongó lélek az is. Ott lenn a völgyben hullámszik a Jordán vize, bujdosó lelkeket visz talán a hullámok sodra a szent város felé, hogy megfürödjének és megtisztuljanak és felszállhassanak a magasságos Magasságba, ahová vágyakoznak, epekednek... Nem halljátok a lelkek dalát a zúgó vizekben, a lombok suttogásában, a madarak csicsergésében, a levegő zümmögésében, a felhők futásában és villámaiban? Szenvedő sebesült lelkek fájó éneke, akik röpködni szeretnének haza, fel a Lelkek Csarnokába, hogy beleolvadjanak a legmagasabb Lélekbe, amelyből elszakadtak... És csak akkor leszen a világ megváltása teljes, ha a tévelygő lelkek mind megtisztulva térhetnek vissza a Legfelsőbbhöz, a szétfreccsent fények újra eggyé egyesülnek és a világ lelke megtelik szombati nyugalommal, békével és kegyelemmel...

— És ez leszen a Szombatok Szombatja? — kérde Vital türelmetlenül.

— A hétköznapi gondjai közt — folytatta Lurja — a jó cselekedetből kipattanó fényszikrák elillannak vagy átlátszatlan vastag ruhákba burkolózva elrejtőznek. És ha eljön a lelkek lobogásának ideje, a Szombat királynő, a Sechina fogadásának szent pillanata, a lélek megfürdik a tisztulástávkában és a rejtőző fényszikrák is levetik ruhájukat és meztelenül villognak, libegnek a fejek fölött. Ez a szombati fény, a szombati lélek. És boldog, akinek a feje fölött egész koszorú leng az összegyűjtött fényszikrákból és ragyog és tündököl, mint csillogó diadém az égen. Ezekről mondja az Írás: „És az igazak tündökölni fognak, mint az egeknek ragyogása...” És a bolyongó lelkek, az eltévedt szegény kicsiny lángok odavonzódnak, ahol nagy fény ragyog, hol a láng magasan felcsap és viszi, ragadja magával az apró lángokat föl a Végtelenbe.

Lurja saját szavaitól megmámorosodva, átölelte Vitált, majd jobb kezét a hú tanítvány vállára téve, néhány lépéssel előbbre indult:

— Jertek, testvéreim, hadd menjünk a Menyasszony elébe, hadd fogadjuk a Szombat szent színeit...

Alkabicz, az ifjú költő reáismert e szavakban a maga szombati dalára és a mester lépteit követve, boldogan folytatta az éneket:

„Ébredj, ébredj, lobban lángod,
Ragyogd be a nagy világot,
Fel, dalolj, im' újra látod
Isten fénylő sugarát...”

A tanítványok körbe fogták a pőétát és kórusban zengték a refrént:

„Jer fogadjuk, jó barát,
Szombatot a szép Arát.

A szombati ének melódiaja megtöltötte a levegőt, a tulsó parti dombokról halkan visszhangzottak a szavak és dallamok forró foszlányai.

— Itt a kegyelem ideje — szólalt meg remegő hangon Lurja. — Nadzsara fiam, zengd el te is a te szombati énekedet. Ha te dalolsz, megnyílnak az egek kapui és az angyalok lejönnek a mennyekből, hogy énekedben gyönyörködjenek.

Nadjara engedelmesen, a tanítvány alázatával hajtotta meg a fejét és társainak kísérő zümmögése közben dalolta el szombati dalát. Lurja némán elmerengve hallgatta. Már az utolsó versszakot énekelték:

„Adj fényt szentek szentélyének,
Hadd vigadjon test és lélek,
Csengjen, zengjen hálaének
S Jeruzsálem rengjen rája...”

A gileádi bérceken és messze a Tábor-hegy csúcsain mintha piros villámok cikáznának, véres kardok és szigonyok villannának a levegőben. A Bászán-hegység és a Libanon felől az alkonyi lángban lobogó felhők, mint tüzes paripákon száguldó seregek rohantak a Holttenger és az örök város felé.

Lurja hirtelen fölegyenesedve, lángoló szemekkel fordult a tanítványaihoz:

— Akartok eljönni velem Jeruzsálembe?

— Jeruzsálembe! — ujjongott Vital. Induljunk! Itt a kegyelem ideje!

— Jeruzsálembe! — ismételte forrón, szenvedélyesen Lurja. A távoli bérceken látom a koronás Királynőt és vele Isten örök glóriáját. Jeruzsálem felé mennek és felépül a palota és helyreáll a Trónus és felragyog a régi dicsőség. Íme, itt a kegyelem ideje. Az egek feltáruznak, a lelkek mind felmagasodnak, a bolyongó földi fények nagy világosságot látnak és utána futnak és lebegnek, mondván: „Föl, menjünk az Úr fényében!” A Libanon orma kigyullad, Jeruzsálem foglya felkel a porból, Cion leánya leoldja bilincseit és felveszi ünneplő díszruháját. És felemeli szemeit és látja, íme gyermekei mind köréje sereglenek a távolokból és felragyog a szeme és ujjong a lélek, mondván: „Kik ezek, kik röpkölnének, mint a felhők és mint a galambok a fészkeik felé?” A Szombatok Szombatja vár reánk Jeruzsálemben. Jertek, menjünk!

— Jeruzsálembe! — lelkesedtek a tanítványok és nekiindultak az egyre sűrűsödő, titokzatos felhomályba a mester után. Lurja megállt és még egyszer körülnézett:

— Itt vagytok mindnyájan, gyermekeim? És veled mi van, Uzida fiam, miért reszketnek a térdeid?

A tanítvány szerényen és szomorúan válaszolt:
— Oh, mester, engedd, hogy előbb hazamenjek és elbúcsúzzam szerelmes, ifjú hitvesemtől, kívül még csak a Sátrak ünnepén ültem nászomat és ki talán kétségbe esnék miattam. Hiszen az út nagyon hosszú és éjjel veszedelmes is.

— Hosszú és veszedelmes? — lepődött meg Lurja. Ha akarjuk, egy pillanat alatt ott vagyunk és ha az Ur velünk, van-e kítől félnünk?

— De Száfedtől Jeruzsálemig, ó mester, három napi járás az út és immár leereszkedett az alkony sűrű homálya.

Lurja meghökkent.

Néhány pillanatig tétován, zavartan és fájdalmasan nézett körül. Mintha mély álomból ocsudott volna föl. Úgy érezte, hogy csodálatos víziói egyszerre szétfoszlottak a rideg szavaktól. Vége volt mindennek. A káprázó látomások helyén magas fekete hegyek emelkedtek a sötétségben. És Lurja két kezébe temette arcát és hangosan zokogni kezdett...

— Menjünk, szent mesterem, — könyörgött Vítál, — a szomorúság elűzi a Sechina fényét és Jeruzsálemben a Szombatok Szombatja vár.

Lurja letörölte szemének könnyeit, szeretettel nézett hű tanítványára és csüggedten felelt:

— Már vége van, fiam. A kishitőség meggyilkolja a csodát... Ha mindnyájan akarjuk és hisszük, beteljesedett volna... De egy hitetlen megront ezer hívőt és visszatartja a világ megváltását... A szentséges Ara, Királynők Királynője várt reánk és ő ifjú hitvese után áhitozott... Fejezzük be, fiaim, a péntekesteli imát és menjünk vissza a városba, Száfedbe...

KEVE H. JENŐ: SÁMSON

Kacagás, vig dal, lárma, zene hallík,
Vigad, mulat a könnyűvérű nép,
A zene harsog,
Zengnek a marsok...
Künn sötét, ijesztő, gyászos az ég.

Itt benn mulatnak, s kint a csatatéren
Örül, hogy él még vén és fiatal,
Térdig a vérben
Állnak ott keményen
S itt zeng a nóta, cseng-bong a dal.

...Miért nincs sámsoni erő karjaimban...
Megráznám dühvel a tánccsarnokot!
Tető reccsenj...
Piros vér freccsenj...
Bűnös, léha népek pusztuljatok...!

Gyenge karommal megrázom keményen
A tetőt tartó, nagy oszlopot!
Az meg se rezdül,
A zene tovább pezsdül...
S vad fájdalommal felzokogok...

DR. VAJDA BÉLA: A VILÁGI TUDOMÁNY

— Chochmo chicauno —

vallás ama célját, hogy Istenhez emelkedjünk és a hozzávaló hasonlóságra törekedjünk, az imádkozással magával nem tudjuk elérni. Föltétlenül szükséges ehhez, hogy megismerésre, igaz tudásra törekedjünk. Azért nálunk a tóra tanulmányozását mindig egyenértékűnek tekintették az imával. Teljesen átment a zsidó köztudatba az a felfogás, hogy ki a tórát tanulmányozza, éppen oly szent cselekedet, mint aki imádkozik. A szentírásból indulhat ki csak istenismeretünk, és világnézetünknek ezen kell alapulnia.

De vajjon, ha már ezt elértük, haladhatunk-e bátran tovább, hogy ismeretkörünket és tudásunkat az emberi tudománnyal és a kor műveltségével növeljük? Veszélyeztet-e a kor eszméi és követelményei előtt való meghódolás a vallást vagy sem?

A zsidóság történetének minden korszakában fölhaladjuk e kérdéseket, de a reá adott felelet nem mindig egy és ugyanaz. Határozott feleletet azért mi sem adhatunk addig reá, míg e kérdés fejlődését a zsidóság történetén végig nem kísértük.

Maga a szentírás elég határozott feleletet ad nekünk. József Egyiptomban, Dániel és társai Babilóniában a zsidó istenismeret és törvény alapján szilárdan megmaradnak, bár előbbi az egyiptomi varázslatot, utóbbiak a „kaldeus nyelvet és irodalmat“ (Dániel 1, 4.) nemcsak elsajátítják, de ama országok tudósaival versenyre kelve, hatalmasan fölülmulják azokat, éppen mivel emellett az igaz istenismeret alapján állanak.

Világosan kitűnik ez a szentírás elbeszéléseiből, de azért még sem állíthatjuk, hogy az idegen tudományokkal való foglalkozás sohasem volt hátrányos a zsidóság vallási hivatásának teljesítésére és azt sohasem veszélyeztette.

A talmud „Jónia bölcsességé“-nek nem barátja. Ezen nem szabad csodálkoznunk, hiszen tudjuk, hogy a hellén műveltségnek Ázsiába főképpen csak kinövései és erkölcstelen irányzatai jutottak el.

Egészen más azonban ama zsidóság álláspontja, mely Alexandriába került és ott a görög bölcseszett komoly törekvéseit és mély igazságait alkalmas volt megismerni. Alexandria zsidósága nemcsak magáévá teszi azokat, hanem egész erejével igyekszik ezeket a hit szolgálatába állítani és az emberi gondolkodás ezen hatalmas eredményeit a kinyilatkoztatott igazságokkal teljes összhangzásba hozni. Több száz zsidó gondolkodó fáradozott akkor ezen és munkájuk az emberi gondolkodás történetében korszakalkotó lett. Még nagyobb hatása volt ennek az emberiség vallástörténetében, mert a zsidó monotheizmus itt kapta ama nemzetközi alapot, mely ugyan később eredeti tiszta-

Bokros-Birman: Ein Philosoph Bokros-Birman Dezső: Egy filozófus feje

ságának kárára vált, de annak az egész világon való elterjedését a kereszténység alakjában lehetővé tette.

Mivel azonban az isteni gondviselés nemcsak a monotheizmust elterjeszteni, de a zsidóságot magát is fentartani akarta, olyan országba vitte e nép zömét, hol idegen kultúrtörekvésektől és az erőszakosan terjeszkedő kereszténységtől nem háborgatva, tisztán a vallás tudományának élt és ott hitének törzsét, a szóbeli tant is kiépítette.

Miután a babiloni főiskolák vitái és elmélkedései alapján elkészült a talmud, ama hatalmas bástya, mely hitünknek önálló életét és fentmaradását képes volt biztosítani minden viszonyok és kultúrbehatások között, — megindult a zsidóság nyugat felé. Útjában legelőször az arabs műveltséggel találkozik, mely Észak-Egyiptomban székel.

És megindul újra a zsidóságban ama szellemi munkálkodás, mely ugyanezen a földön a hellenizmus korában oly hatalmas volt és amely hatásaiban az egész emberiségre most sem volt kevésbé áldásos, de az immár törzsében is megerősödött zsidó hitre korántsem volt oly veszélyes, mint amaz. Szaadja, ki e munkálódást megkezdí és Majmuní, ki azt a legmagasabbra emeli, egyaránt azt vallják, hogy az emberi és isteni igazságok nem csupán ellentétben nem állanak egymással, hanem azonosak. Szerintük tehát a világi tudománnyal való foglalkozás nem árthat a hitnek, sőt az egész vallásosság megköveteli azt tőlünk,

mert így nyerünk tiszta fogalmat az isteni hatalom és bölcsesség végtelenségéről és így jutunk föl az Isten igaz megismeréséhez. De azért az emberi kutatásra vonatkozólag még Majmuní is az „ignoramus és ignorabimus“ elvét vallja, mert szerinte a filozófia önmagában sohasem vezethet el bennünket az örök igazságok megismeréséhez, csak akkor, ha az a közvetlen Istenből kiáradó kinyilatkozással (séfa, emanatio) egyesül.

Akadnak azért ezen körben is, kik féltékenyen tekintenek a világi tudományokra, így éppen a legzsidóbb gondolkodó, Juda Halévi, de tény, hogy az arab-zsidó kultúra ezen fénykorában a zsidó nép hatalmasan betöltötte kulturális hivatását, anélkül, hogy vallásában gyöngült volna.

De csakhamar mutatkoznak aztán a sok filozofálás hátrányai. Mindenekelőtt megindul a jogos reakció a filozófusok elfogultságával szemben. A világi tudománnyal nem foglalkozók fölemelik tiltakozó szavukat ama felfogással szemben, hogy Istent csak az ismerheti és félheti, ki filozófiával foglalkozik és természetszerűen átcsapnak a másik végletbe, azt állítván, hogy a bölcsészettel való foglalkozás árt a vallásnak. Így keletkezik az *antimajmunisták*, vagyis a világi tudományt gyűlölők irányzata (R. Abraham ben Dávid). A másik végletbe mennek az *allegorizálók*, kik abból indulva ki, hogy a vallás és bölcsészet igazságai azonosak, a tóra tanításaiban és törvényeiben csupán filozófiai allegóriákat keresnek és így a hit tulajdonképeni tartalmát elfilozofálják (Anatoli Jákob). Ugyancsak az arabs zsidó filozófia egyik hajtása volt, vagy legalább is ennek köszönheti újjáéledését a *misztikusok* iskolája, melynek követői — belefáradva az örök igazságok fölötti elmélkedésbe — azt, mit eszükkel nem tudtak elérni, látni kezdték szemeik víziókban és revelációkban (Kabbala).

Ezen irányok elhatalmasodása, valamint a zsidóság társadalmi viszonyaiban beállott szomorú változás voltak az okai annak, hogy nagyban megfogyatkozott a világi tudományokkal foglalkozók száma a zsidóságban és a vallási tudományok közül egyedül a talmud és kabbala virágzik.

Az emberiség következő kultúrája, a *reneszánsz*, szintén hatalmasan megihlette az olaszországi zsidóságot, kik főleg a költészet terén alkottak ez időben örökbecsű műveket. Ezen ország zsidóságának műveltségét és fölvilágosodását magasra emelte a reneszánsz, egy hulláma elhatol Hollandiába, sőt Páduán keresztül Lengyelországba is. Itt maga a nagy kodifikátor, Isserles kedvét találja benne és meghódolnak előtte ő és tanítványai. Am ezen kor másik nagy talmudistája, Lurja Salamon annál hevesebben küzd a világi tudományok ellen. Elég értékesek a gyümölcsök, melyeket a reneszánsz ezen zsidó ága Lengyelországban, még inkább amelyeket Hollandiában termett, de a többi országok zsidóságára átalakító hatást még sem gyakorolt.

Ennek ideje csak Mendelssohn Mózzsal érkezett el. Ő főleg „Jerusalem oder religiöse Macht und Judenthum“ című munkájában tárgyalja a viszonyt a hit és emberi tudás között. A kérdés nála abban az alakban lép föl, melyben azt a keresztény körök intézték hozzá: Hogyan maradhat meg ő, ki az újkor filozófiája előtt meghódol, sőt annak főképviseelője, vallásos zsidónak? Hogyan egyezteteti össze az általa hirdetett szabad gondolkodást a vallásos élet merev parancsaival, a tóra kényszerével? Bizonyára könnyű lett volna neki azt felelni, hogy az ő filozófiája benne rejlik a szentírásban és aztán a tóra szavaiba belefektetni azt, mint belevitték előtte annyian oda a saját elméletüket. De ő ilyen kísérletbe nem megy be, mert okul elődei tévedésén és belátja, hogy hibás és méltatlan elbánás az a szentírással, ha annak igazságait a mindig változó körök és tudományok szolgájává tesszük és ezen változhatatlan tanokat minden kor tudományos elméletével azonosítjuk. Az ő felfogása az, hogy hit és tudomány egymással nem azonosak, de nem is ellentétesek, hanem egymástól teljesen függetlenek. A tudomány az észnek, a gondolkodásnak, a vallás pedig a szívnek, az érzésnek szól. A tudomány elméleti igazságokat hirdet, a vallás pedig tőlünk a tettet, az életet, az Istennek tetsző cselekedetet követeli. Korunk kultúrája előtt meghódolhatunk, tudományos fölfogásunk, filozófiai álláspontunk lehet bárminő; abban minket a szentírás nem akar korlátozni, csak azt követeli, hogy teljesítsük a vallásos élet parancsait. Azon istenismeret, melyet tőlünk a tóra követel, teljesen különbözik a tudomány által nyújtott ismerettől. Nem az isteni szubstancia és attributumok metafizikai megismerését értjük az alatt, mert ez — így tanítja Majmuni is — számunkra örökké elérhetetlen. Istenismeret alatt tehát mi Istennek, mint az erkölcsi tökéletesség valóságos és személyes eszméjének a megismerését értjük. Világosan és könnyen megérthető Isten emberileg is számunkra, mint örök és mindenható erkölcsi hatalom, mint személyes és reális erkölcsi tökéletesség. Azon istenismeret, melyre a hit összes tanai vonatkoznak, független minden gnozológiától és metafizikától, ezekkel tehát összeütközésbe nem is jöhet és így nem lehet semmiféle oly tudományos vizsgálódás, mely a hit alapjait megérintené. Teljesen alaptalan tehát az a fölfogás, hogy a világi tudományokkal való foglalkozás hitünkre veszélyes vagy ártalmas lehet.

A történeti áttekintés arra tanít bennünket, hogy az évezredek folyamán nem volt egyetlen kultúra sem, mely hatástalanul vonult volna el a zsidóság fölött és a melynek visszhangját vallásunk életében meg ne találónk. Viszont ezen kultúrák között nem volt egyetlen egy sem, melynek kiépítéséhez és terjesztéséhez a zsidóság fiai hozzá nem járultak volna.

Ez azt bizonyítja nekünk, hogy a zsidó népnek

az emberiség történetében nemcsak *vallást*, hanem *kulturális hivatást is jutott*. Párhuzamosan halad e két hivatás, de mind a kettőnek iránya és végcélja ugyanaz: Az emberiséget fölvilágosítani és az igaz megismeréshez eljuttatni.

Természetes, hogy ezen két, — egymást ugyan nem érintő, — de egyidőben és egymás mellett haladó munkálkodás igen nagy hatást gyakorol kölcsönösen a másikra. Elhaladva egymás mellett fényt áraszt egyik a másikra; bizonyos magnetikus távolhatás áramlik át kölcsönösen. A kultúra finomítja a vallás formáit és tisztázza annak eszméit, a hit mélyíti a tudomány igazságait és így egymásnak nemcsak nem ártanak, hanem a legáldásosabb hatást gyakorolják.

Azonban nem szabad elfelednünk, hogy e két irány csak a végtelenségben találkozik és olvad egybe, de számunkra párhuzamos és így a kettőt összekötni, egymásba fűzni nem szabad. Így nagy hiba lenne a tudományt tenni megítélő bírónak ott, hol hitbeli dolgokról van szó és reá bízni itt a döntést. Végzetes tévedés lenne megkövetelni

Bokros-Birman : Der Asket

Bokros-Birman Dezső : Az aszkéta

a hittől, hogy hódoljon meg minden kor követelményei előtt és amennyiben a vallás tanai és parancsai a mi emberi logikáknak meg nem felelnek, azokat helyteleneknek vagy éppen érvényteleneknek jelenteni ki.

Igaz, hogy az arabs-zsidó kultúra nagy gondolkodói — a filozófia iránti elfogult nagy szeretetükben — igyekeznek a filozófia szabályait a vallás törvényeire rákényszeríteni, de nem akad közöttük egy sem, ki ebből azon következtetést vonta volna le, hogy e törvények csak annyiban érvényesek, amennyiben a filozófia szabályainak megfelelnek. Még az sem volt célja eljárásuknak, hogy ezáltal a híveket azok betartására inkább rábírják vagy éppen, hogy azok megőrzését attól tegyék függővé, vajjon a logikának megfelelnek-e. A szent törvény örök és magasan fölötte áll minden emberi gondolkodásnak — így vélekedtek valamennyien. „Csak azért keressük a törvények racionalis okait, csak azért igyekszünk rájuk alkalmazni a filozófia szabályait, hogy Isten bölcsességét a hittörvényekben éppen úgy megtaláljuk, mint a természetben.” (More Nebuchim III. k. 31. f.)

De még így is tévesnek kell neveznünk eljárásukat és annak is bizonyult az. A tudomány módszerét a hitre alkalmazni nem lehet, mert más a célja, más a működési tere. Más érzék kell az egyikhez, és más a másikhoz. A vallások története is arra tanít, hogy a hit fejlődése korántsem függ egyedül a kultúrától. Sok nép ért el magas műveltségi fokot, anélkül, hogy kebelében a hit fejlődése azzal lépést tartott volna, viszont más nép már fejlődése kezdetén teljesen új utat tör magának a tiszta istenismeret felé.

A zsidó népnek eredetileg vallási hivatás jutott az emberiség kebelében. Ezt később fényesen össze tudta egyeztetni a kulturális hivatással. Ez csak azt bizonyítja, hogy teljesen megfelelhet vallási kötelességének az, ki a „világi tudományok” előtt meghódol, de nem azt, hogy ki ezt nem teszi, nem lehet jó zsidó. Hit és tudomány, ha nem haladnak el hatástalanul egymás mellett, alapjában mégis egészen függetlenek.

Legyünk akár műveltek, akár műveletlenek, tudósok vagy tudatlanok, lehet tudományos fel fogásunk, bölcsészeti világnézetünk akármilyen, a zsidó vallásnak egyenértékű tagjai lehetünk, ha követjük annak parancsait és az általa előírt életet éljük. A tudományban csak ismereteket szabad keresnünk, de lelki életünket a hitnek kell vezetnie.

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő számaát és az év végén bekötve, hatalmas illusztrált albumunk lesz!

PAP IZSÁK: GAZDAG EMBER — SZEGÉNY EMBER

Ha odaadná az ember háza minden kincsét a szeretetért, — csak nevetnének rajta. (Énekek éneke.)

Sok, sok kincsem, gazdagságom
Köztetek széthajigálom:
Én vagyok a gazdag ember.

Jertek, jertek, ajtó, ablak
Tárva, nyitva, úgy fogadlak;
Egy garasom — csak vigyétek —
Ezer évig is elélték:
Én vagyok a gazdag ember.

Itt van arany, gyémánt, ékszer;
Osztogattam bár elégszer,
— Csak vigyétek — van még annyi.
Ezer évig van mit adni:
Én vagyok a gazdag ember.

Aki maga restel jönni
— Pedig nem kell megköszönni —,
Elviszem én annak házhoz,
Egy kis munka nem nagy számos:
Én vagyok a gazdag ember.

Akinek nincs háza, telke,
Jöjjön az én kebelemre,
Van itt hajlék, kenyér, jó szó,
Keserű sorsot megszózó:
Én vagyok a gazdag ember.

Akinek nincs apja, anyja,
Testvér, barát cserben hagyta,
Adok neki azok helyett
Ezerannyi szeretetet:
Én vagyok a gazdag ember.

Aki sír, én sírok vele,
Aki ujjongással tele,
Leszek annak vidám, boldog,
Bút, örömet könnyen hordok:
Én vagyok a gazdag ember.

Hogyha féltek, imádkozok,
Sötétségbe lámpást hozok.
Napmelegje hogy ne süssön,
Pihenhettek nálam hűsön:
Én vagyok a gazdag ember.

Sok, sok kincsem, gazdagságom
Köztetek széthajigálom;
Ki szeret meg, szán meg érte?
Ki fogad fel a szívére?
Én vagyok a szegény ember.

KACZÉR ILLÉS: ZAFIR HAZAMEGY

1.
Amerikába? — kérdezte a félszemű koldus.

— Oda, — mondotta Zafir, az ezüstmíves. — De nagyon drága a hajójegy.

— Mért mennél Amerikába?

— Meggazdagodni.

— Meggazdagodni!... — mosolygott az öreg koldus.

Olyan furcsán mosolygott, hogy vándortársa elszégyelte magát.

— Szeretnék meggazdagodni — mentegetőzött — mert asszonyom van és gyereke. Neked nincs asszonyod meg gyereked.

— Nincs. De ha volna, akkor se kéne a gazdagság.

— Sohase lehetek velük — panaszkolta a vándor ezüstmíves. — Ha két hétig odahaza maradok, már sok. Akkor már fogytán a pénz meg az elemózsia. Szedhetem a szerszámos táskám és indulhatok, hogy éhen ne haljanak. Amikor a legörömebb maradnék, mennem kell. Amikor a legjobban vágyom hozzájuk, az országutat kell rónom, idegen szálláson kell hálnom. És dolgoznom keservesen, hogy néhány forintot vihessek nekik.

Az öreg az országút göröngyeit kopantgatta hosszú, göbös botjával. Túl-ságosan lefoglalta ez a tevékenység. Hallgatott. Zafir kiöntötte a szívét.

— A kisfiam most mult három éves. Olyan drága! Szőke a haja és fürtös, mint az arany gyaluforgács. Amikor hazamegyek, alig ismer rám. De hamar összebarátkozunk. Két hétig játszogatok vele, akkor aztán, ha mennem kell, nem ereszt. „Papa, ne menj el! Papa, ne menj el! — sírja utánam, ha útra-indulok. Az anyja alig tudja elcsitítani: „Papának el kell mennie kenyeret keresni!” — mondja szigorúan és könnyes szemmel néz utánam. „Papa ne menj el!” — mondja — a könny a szemében s a szája egyre küld: Papának el kell mennie...

Sóhajtott.

— Csak annyi pénzem volna, hogy egy harmadosztályú hajójegyet vehetnék!

Sokáig szótalan haladt egymás mellett a félszemű koldus, meg az ifjú ezüstmíves. Nyár volt, melegük volt, hallgattak. Az égi vándortárs pörére vetkőzve ballagott fölöttük. Az országút néptelen volt, csak messzi előttük recsegett egy ökrösze-

kér. Ha szél jött, elhozta a paraszt harsány csálóját, amivel ökreit nógatta. A porban pöffedt verebek fürödtek. Az út szélén a vadkörtefa alatt gyíkcokka sietett. Az árokban a gólyahír tövében béka mereszgette a szemét és lapult ugrásra készen.

Az öreg garasos pipát vett elő s megtömkölte goromba dohánnyal. Hátat fordított a szélnek s rágyujtott. Sokáig keményen szitta. És mondott egy-két szót. Nem az utitársának: a füstnek. Mintha csak azért beszélne, hogy jobban pökhesse a füstöt.

— Hamis világ van ott Amerikában.

Bokros-Birman: Melancholie

Bokros-Birman Dezső: Melancholia

Zafir kicsit ingerült volt.

— Amerikában jó világ van, — ellenkezett.

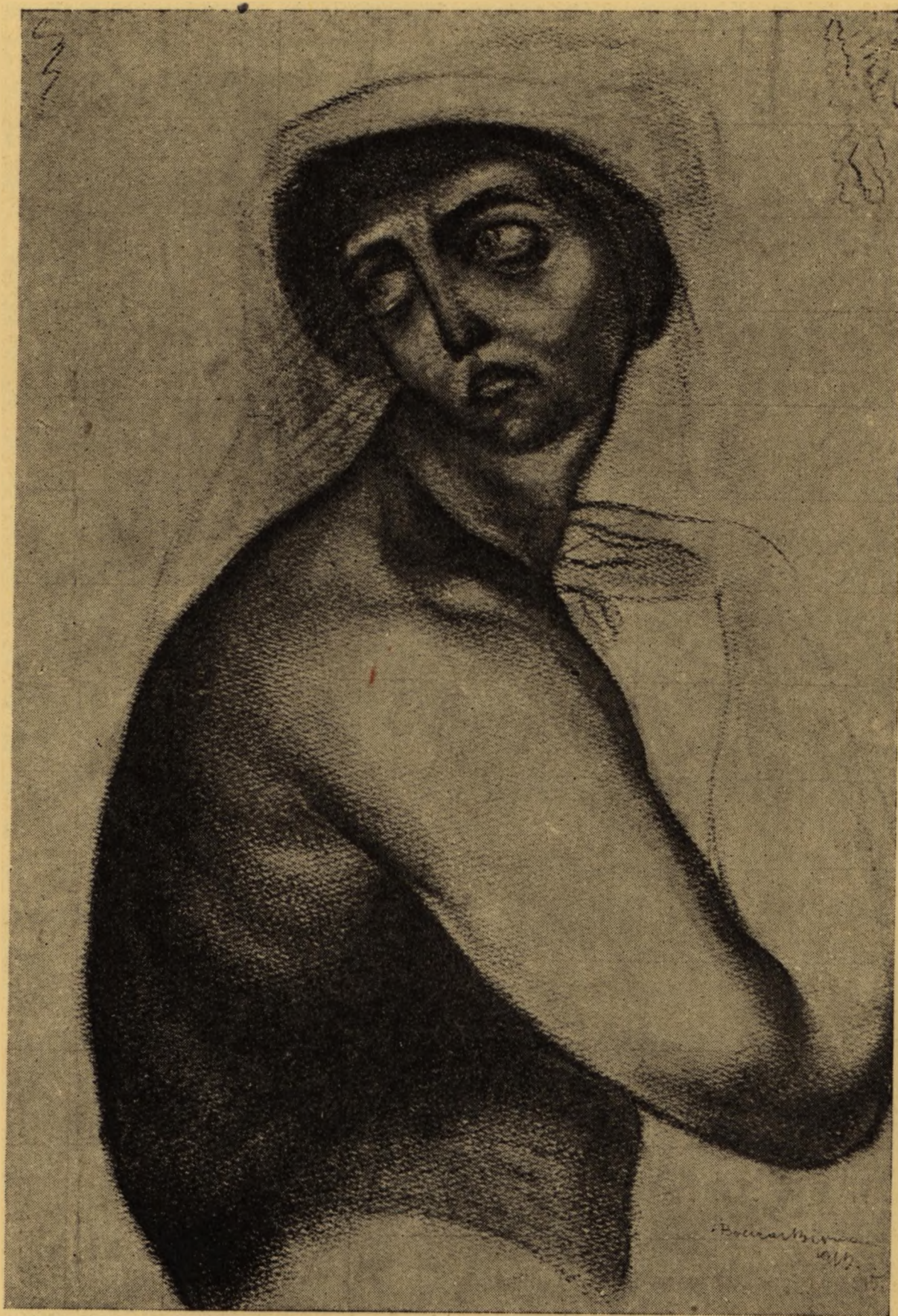
— Sokat kell dolgozni.

— De legalább meggazdagodik az ember.

Ismét mosolygott a koldus. Azután komoly lett az ábrázata.

— Szép élet a vándorélet.

— Vándorélet, — mondotta Zafir savanyún — én már únom. Koldusnak való, nem mesterembernek.

Bokros-Birman : Studió

Bokros-Birman Dezső: Tanulmány

A koldus nem sértődött meg.

— A koldusnak is szép, — szólott szelíden — a mesternek is szép. A koldus is fáradságosan keresi kenyerét. Senki se viszi neki házhoz.

— Az igaz — vonogatta vállát az ezüstmíves.

Az öreg ember megpiszkálta pipájában a paraszat. És friss dohányt tömködött rá.

— Volt egy kódustársam — kezdte s nagy erővel szitta a pipáját, hogy a tűz, ami közből ég, el ne aludjon, — az is mindig elégedetlenkedett. Félkezű volt, úgy hívtuk: Tyúktojás Péter. Nagyon szerette az asszonynevet meg a henye életet. Folyton a gazdagságról álmodozott. Meg a szép asszonyokról. Meg a fél karjáról, ami hibázott. „Ha két karom volna és sok pénzem, — mondogatta — minden lányt magamhoz ölelnék.“ Gyönyörűen tudott koldulni, de nem élt a tudományával. Sokszor hetekig koplalt a lustasága miatt. A falábú Gedeon, aki tőle tanulta a mesterséget, bezzeg megszédte magát. Házat, kertet s harminc láncnyi krumpliföldet koldult össze vénkorára... Hogy miért hívták Tyúktojásnak? Ahol csak megfordult, a fekete tyúk első tojását kereste.

Zafir különösnek találta a történetet. A koldus folytatta:

— A fekete kakas miatt kereste. Ha az ember a fekete tyúk első tojását a hóna alatt hordozza

három hétig, kikél a fekete kakas. Varázslatos egy madár ez, akár a mesebeli griff. Minden kívánságot teljesíti. Ha új kart kívánsz, új kart kapsz, ha kincset kérsz, kincset hoz, ha szép asszonyt, azt is. Csak egyet nem szabad kérni: munkát. Ezért nagyon haragszik a fenekakas. És még egy: szüntelen kívánnia kell az embernek. Ha egyszer nem kap kívánságot, megöli a gazdáját a fekete kakas.

— Furcsa — tünődött az ezüstmíves.

— Elég furcsa. Annak idején magam is kerestem a fekete tyúkot. A hiányzó szemem miatt. Kezdtém észrevenni, milyen gyanakodón néz mindenki az arcomba. Miért gyanakodnak rám? Egyszer magam is megnéztem egy félszeműt: bízisten olyan mint egy rabló, aki pisztolyával célbaveszi az embert.

— És Péter?

— Végre mégis megtalálta. Csakhogy baj történt. Nagyon izgatott volt. Amikor a hóna alá tette, kisiklott. Puff, lüttek annak a fekete kakasnak! Szegény Tyúktojás Péter úgy elbúsult, hogy világgá ment. Talán meg is halt bánatában, mert azóta se láttam.

— Szegény, — mondta az ezüstmíves is s egy kicsit a maga bajaira gondolt. Amerikára, a gazdagságra s a hajójegyre, amely oly mérhetetlenül drága.

De csakhamar elfelejtette, aprócseprő bánatait. A magasba nézett, ahol egy pacsírta énekelt. Úgy szökött fölfelé a trillán, mint a karcsú kötél táncos a cirkuszi létrán. Frissen lépdelt és füttyűrészni kezdett. Füttyült, füttyült, aztán szóval is dudorázta:

Kiürült a tarisznyám, nincs benn eleség,
Odahaza teli asztal, gondos feleség,
Trallala!
Kicsi fiú, kicsi feleség.

2.

A koldus a csárda homályos szögletében telepedett le. Kicsit iszogatót.

Nem volt italos ember, de egyedül ült, s mert a kocsmában egyébként is a maga pénzén szerett vendégeskedni, hozatott egy kupica pálinkát.

Az ezüstmíves asztalára odatették a nagy lámpát. Munkát kapott. A kocsmáros ezüst óráját kellett megjavítania. Bámész gyerek nép állta körül és nézte, hogyan illeszti szemére és hogyan tolja fel a homlokára a nagyító üveget, amely olyan mint egy kicsi fekete szarv, mint a csillagvizsgáló tornya a holdsütötte domboldalon. Megbámulták kicsiny fogóját, amellyel az apró csavarokat s a fogaskerekeket szedegette az óra mélyéből. A csontnyelű kefé, melyet úgy fogott az ezüstmíves, mintha vonó volna s hegedülni akarna vele. Pedig csak a lerakodott finom port keféltette az óra szerkezetéről.

Amikor evvel a munkájával elkészült, köpcös kis gyertyatartót tett eléje a kocsmárosné. Mutatta, hogy hibás.

— Vasárnap egy hete ejtette le Ágnes. A szolgáló. A konyha kövére esett, attól horpadt be. Kicsit meg is repedt.

Zafir meggyújtotta a spíritusz fölött a kanócot. Vette a kicsiny fújtatót és puhítgatott az ezüstön. Hegesztette a sebet és kalapálgatta az idétlen horpadást, míg a gyertyatartó lassan-lassan megifjódott és visszakapta régi kis potrohát.

— Milyen szép! — álmélkodott egy szőke kis fiú.

Zafir megsimogatta a fejét.

— Hogy hívnak, kis fiam?

— Ádámkának.

— Tudod-e már az ábécét.

— A nagy rö betűig mindent tudok.

— Derék legény vagy, Ádámka, — mondotta az ezüstmíves s a maga szőke kis fiára gondolt. Két-három év múlva az is ilyen nagy lesz. Az is tudni fog mindent a nagy röig...

Zafirnak a vendégszobába vetettek ágyat. A fél-szemű koldust a szénapadlásra küldték.

— Vigyázzon, öreg — szólt utána a korcsmárosné — el ne zavarja a tyúkokat. Ott alszanak a szénában.

— Nem vagyok én csirkefogó — méltatlankodott a koldus.

— Csak a tojások miatt mondom. Mindnek megvan a maga helye. Nem szeretném, ha másúvé tojnéának.

— Nyugodtan alhat, korcsmárosné asszony.

— S ha látja a fekete tyúkot gubbaszkodni, ne menjen feléje. Még csak ne is nézzen rá erősen. Most tojik először.

— Jó, jó, ténsasszony.

Az ezüstmíves fülét megütötte a diskurzus. A fekete tyúk. Most tojik először. Érdekes. Tyúktójas Péter esete. Szegény Péter. Ha itt volna. Boldoggá tenné ez a tojas. Visszaszerezné a hiányzó kezét. A fekete kakas minden kívánságát teljesítené. Ha tudná, hol az a szerencsétlen flótás, idehívná. Magának csakannyit kérne, adasson egy hajójegyet. Kimegy Amerikába, ott úgyis minden vágya teljesül. Dolgozni fog, sok pénzt keres, jegyet küld az asszonynak meg a gyerekeknek és élnek boldog jólétben. Sohasem válnak el többé.

Sóhajtott. Arra gondolt, hogy a fél-szemű koldus is kereste valaha a fekete tyúk első tojását. Szól neki, hátha nem hallotta jól. Most vissza: zerezheti a fél-szemét. Olyan gyanusan nézik a fél-szemű embert, min a revolveres rablót. Így monddta az öreg. Nagyon vágyód-

hatott a másik szeme után. Most teljesülhet a vágya. Szól neki.

Indult a szénapadlás felé. De mintha egy kőbe botlott volna meg, vagy csak egy gondolatba. Megállott.

A fekete kakas! Az ember minden vágyát teljesíti. Furcsa. Miért is gondolt Tyúktójas Péterre? Miért erre a fél-szeműre? Hát neki nincsenek vágyai? Amerikába szeretne menni. Gazdag szeretne lenni. Palotát szeretne, ahol az asszonyával éljen. Sok drága játékot szeretne a kisfiának. Csak győzze teljesíteni a sok kívánságot.

Fölment a szénapadlásra: nesztelen, mint a tolvaj. Odakünn holdvilág volt, a padláson félhomály. A koldus felült.

— Feküdj mellém, vándortárs. Legalább beszélgetünk egy kicsit.

Az ezüstmíves kelletlenül heveredett melléje. Azt hitte, már aludni fog. Nem szólt egy szót se, csak hallgatta, hogy locsog az öreg. Meresztgette a szemét jobbra, balra, fel és le: hol gubbasztanak a tyúkok. Itt is, ott is egy sötét tömeg: nyöszörgős madár. Mind fekete, csak tudná, melyik a fekete tyúkocská?

Az öreg beszélő kedvében volt. Egyre áradt a száján a szó. Zafir már elálmosodott. Már szun-

Bokros-Birman: Kopfstudie

Bokros-Birman Dezső: Fejtanulmány

dított, amikor mintha kodácsolást hallott volna. Felkapta a fejét. Megrémült. Ez az öreg azért beszél annyit, hogy elaltassa. Ő maga akarja megkeríteni a fekete tyúk tojását. Igen, igen. A fél-szemét akarja visszaszerezni. Szemtelenség. Egy ilyen vén koldus. El akarja lopni a tojást. Mire neki két szeme? Nem ugyanannyit lát eggyel, mint kettővel? Ugyan ki nézi őt pisztolyos rablónak? Különös... Csakugyan úgy néz, mint egy pisztolyos rabló. Lehet, hogy van is nála fegyver. A tarisznyájában. Le fogja lőni, csak hogy magának kaparintsa meg a tojást. Ebből nem eszel! Vén rabló. Figyellek!... Vigyázz, Zafir, az öreg most sem alszik. Horkol, de épp ez bizonyítja, hogy csal. Meg akarja tévesztetni, csak hogy aludjon el. Ha elalszik megöli. Vagy megkötözi s a szájába rongyot töm, hogy ne kiálthasson. Közben ellopja a tojást és odébb áll. Mire a kocsmárosék rátalálnak, bottal kereshetik a vakmerő tolvaj nyomát... Zafir, örködj. Zafir, ne aludj.

Nem aludt el. Egész éjjel virrasztott. Hajnalban már kodácsoltak a tyúkok s Zafir még mindig

ébre volt. A háta mögött is vidám kotkodács zengett: a fekete tyúké. Vége a vajudásnak. Megtojta első tojását.

Zafir hozzálopózott. Ellopta a tojást. És lesurrant a padlásról. Vette szerszámos tarisznyáját és kilopózott a házból, amelyben még mindenki hortyogott. Ki az országútra!

Amikor a tojást a hóna alá tette, még meleg volt.

3.

Három hétig se éjjele, se nappala. Se nyugalma, se jófátja. Mint a tolvaj, akit keresnek, bolyongott egyik határból, a másikba. Mint a zsugori, aki kincset rejteget. A jobbkarját mozgatni se merte, amitől csaknem megmeredt. Mikor észrevette, hogy a karja megbénul, megrémült. De megvigasztalódott. Ha kikél a fekete kakas, a karját is kérni fogja.

Jaj, de ha eltörik a tojás! Ha nem kél ki a fekete kakas! Ha jérce lesz. Vagy ha kakas lesz, de nem a bűvös fekete kakas, csak közönséges kis csirke. Érdemes azért szenvedni? Talán hazudott az öreg koldus. Talán csak balga gyermekese a fekete kakas hatalma. Jaj, biztosan hazudott. Ha nem hazudott volna, maga kaparintotta volna meg a fekete tyúk első tojását. Nem aludt volna el a szénán. Mert elaludt. Most már határozottan tudja, hogy nem csalt, de igazán horkolt... Eh, talán nem hallotta jól mit mondott a kocsmáros felesége. Az ilyen félszemű ember síket is az egyik fülére. Biztos, hogy nem hallotta. Síket ez a koldus, síket. Talán nemcsak a fél-fülére. Mégis csak kikél a fekete kakas.

Nem mozdult, nem vetkőzött. Nagyot lépni nem mert, hogy ki ne essen. Az embereket kerülte, hogy meg ne gyanítsák. A feleségére nem mert gondolni: régóta várja, talán éheznek. A kis pénzét felélte, a szerszámjait is eladta... Se baj, mindenit pótolja a fekete kakas.

A tizenkilencedik napon mozgolódott a kis csibe. Zafirnak megremegett a szíve. A huszadik napon kezdte kocogtatni a börtöne falát. A huszonegyedikén már csiklandozta kotlóját. A huszonkettediken kikelt. Zafir sápadozott a rémülettől és a gyönyörűségtől.

Fekete volt még a szeme is. A lába is, a csőre is. A taraja is fekete volt. Ahogy a földre lépett, nőni kezdett. Nőtt, nőtt, míg akkora nem volt, mint egy jókora kecske. Akkor megrázta magát s hatalmasat kukorított.

— Kukuríku, gazdám, mit kívánsz?

Zafir annyira meg volt rémülve, hogy hirtelen szólni se tudott. A fekete kakas megegyeszer kiáltott.

— Kukuríku, mit kívánsz?

Az ezüstmívesnek nem jutott eszébe egyetlen kívánsága sem. Azt hitte, rengeteg vágya lesz, de mert három hét óta minden óhajta az volt, hogy keljen ki már a fekete kakas, most úgy érezte, minden teljesült.

Bokros-Birman: Studió

Bokros-Birman, Dezső: Tanulmány

A kakas harciasan emelte föl a lábát.

— Kukuríku, mit kívánsz?

Zafir megrémült.

— Most tüstént megöl, ha nem kívánok valamit, villant át a fején s hirtelen a legforróbb kívánsága is eszébe jutott.

— Egy harmadosztályú hajójegyet Amerikába.

Ki se mondta, már a kezében volt. Vasúti jegyet is kért a tengerig. Azt is megkapta. Nagyon megörült. Nem mondta, csakúgy gondolta: jó volna már vonaton ülni és utazni. Már ott is ült a kupében. Néz ki az ablakon: hátraszaladnak a fák, a folyók, a falvak és a hegyek. Arra gondolt: vonaton már utazott, tengert még nem látott soha. Bár már a hajón volna.

Rebbenésnyi ideig se tartott s már a hajón volt. Ez a dübörgő, zakatoló vonat vált alatta ringó postagözössé. Szép. Mennyi utas! Hányféle ember! Mind reménykedik. Mind új életet kezd Amerikában. Ó, Amerika, hosszú még odáig! — sóhajtoznak valamennyien. Ő is sóhajtozik.

— Csak már ott volnék!

Hípp-hopp, ott volt Amerikában. Különös ország ez az Amerika. Ahogy a kinlevő barátai írták. Ahogy a hazajöttek mesélték. Vasut a föld alatt, a föld felett, a háztetön. Milyen magas házak. Érdekes. Jó lesz: egy-két napig bámészkodni itten. Sétál az utcán, mellette egy gyönyörű autó robog el. Valami nagy úr ül benne, úgy ragyog a cilindere, mint a fekete kakas tolla.

— Bár az enyém volna! — gondolta magában Zafir.

Gyorsabban mint a gondolat, az autóba lendült. A cilinderes kípenderült belőle s úgy sétált az utcán, mint azelőtt Zafir. Mintha csak nézdelőzne Amerikában.

Zafir megdöbbent. Hová? Az autó robog vele s ő nem tudja, hol áll meg. Így nem jó autózni. Mintha a magasból zuhanna. Minden percben földre érhet és összezúzza magát. Vagy talán a tengerbe rohan vele ez az autó. A mélységbe. A pusztulásba.

— Megállni! — lihegte s az autó hirtelen megállott. Ettől is megdöbbent. Percekig ült az útközépen álló gépkocsiban anélkül, hogy tudta volna, mit akar. Az utca köréje torlódott, a forgalom megállott.

A rendőr rászólt:

— Soffőr, miért nem viszi tovább ezt az autót? Olyan kopott volt, hogy soffőrnek nézte a rendőr.

Zafir nem tudott felelni.

— Feleljen, ha kérdezem.

Zafir sóhajtott.

— Csak legalább tudnék angolul.

Ebben a percben tudott angolul. Gyönyörűen, folyékonyan hadarta az angliások nyelvét. Még köpködött is a foga közül, ahogy a londoniak szoktak.

— Nem vagyok soffőr. Ne gorombáskodjon velem. Már megyek is.

Bokros-Birman: Studió

Bokros-Birman Dezső: Tanulmány

A rendőr egy külön lordnak vélte. Még tisztelgett is a távozó autó után.

Most már nem volt megijedve Zafir. Hátradült az autóban és gondolkodott, hová menjen. Haza? A tengeren át nem mehet autón. Ej, hova szoktak menni autón. Eszébe jutott a báró, aki vadászni jár autókocsin. A társasága is így.

— Vadászni kellene menni! — gondolta s már röpült is a kocsija ki a városból, át az utakon, az erdőbe, ahogy magára nézett, vadászöltözék volt rajta, a fején sörtés kalap, a vállán puska.

— Ejnye, csak társaságban volna! — dünnyögte magában s már volt is. Husz-harminc előkelő úr, akik nagyon jóképűek voltak s jóízűen tudtak nevetni.

— Csak a nevüket tudnám!

És szólítgatta őket a nevükön. Amazok nem tudták az ezüstmíves nevét, hát egyszerűen csak bárónak hívták.

— Jó, mondotta Zafir, most már vadat is akarok látni.

Egyszerre szörnyű láрма keletkezett. Egy hatalmas himszarvas s vagy tíz-tizenkét nőstény vágatott el a vadászok előtt. A him olyan gyönyörű volt, hogy mindenik vadász csak azt vette célba, de nem találták el.

— Én akarom eltalálni — mondotta Zafir.

Lőtt és eltalálta a himet. A társaság ordított és rohantak az elesett vadhoz.

Még élt, még lihegett, még nyitogatta a szemét. Olyan esedezően nézett Zafirra, hogy a szívébe nyílallott:

— Miért ölted meg ezt a szegény állatot?

De társai nógatták, hogy döfje bele a kését.

— Önt illeti meg a kegyelemdőfés, báró úr.

Zafir eltakarta az arcát és döfött. A szügyibe az állatnak. A himszarvas felordított és kilehelte a lelkét. A társaság tapsolt. Zafir nagyon rosszul érezte magát.

— Mi baja, báró úr?

— A kastélyomba akarok menni. Sófför!

A sofför röpítette a kastélyába.

Mindene volt. Kastélya, cselédsége, pénze. De folyton újabb valamit kellett kívánnia. Ha pár óráig nem volt kívánsága, jött a fekete kakas és érdeklődött.

— Kukuriku, gazdám, mit kívánsz?

Ha nem kívánt elég gyorsan, csőrét-lábát a fekete madár fenyegetően emelte reá. Ilyenkor olyan volt a kakas, mint a haragos griff.

— Kukuriku, mit kívánsz?

Szerencsére még volt néhány vágya:

— Azt akarom, hogy itt legyen a feleségem, meg a kis fiam.

Ki se mondta s már hallatszott a lárma. Oda-künn hangosan pöröltek a szolgák.

— Kérem, ne terhelje a méltóságos urat. Ha mondom, nem lehet bemenni. Kérem, távozzék. Írja meg levélben a báró úrnak.

Zafir kinézett. Az asszony meg a gyerek. Nagyon kopottak. Koldusoknak nézik őket. Kiáltott, hogy eresszék be őket.

Bementek. Az asszony keservesen sirt.

— Elhagytál, te gyalázatos! Ide jöttél! Azt hitted, elbujsz előlünk. Hát nem bujtál el. Felkutattalak. Eladtam a kis házat meg a kertet és utánad jöttem.

A gyerek velezkogott az anyjával. Folyton ezt pítogta:

— Mama, mama, ne sírjál, mamám!

Zafirnak sötét lett a világ. A sírás feldühösítette.

— Eladtad a házat meg a kertet?!

— El! Persze, te azt akartad, hogy haljunk éhen. Én is, a gyerek is. Hát van neked lelked? Van Istened, hogy ilyet teszel?

Zafir dühös volt a ház miatt, a kert miatt, de a szemrehányás s a sírás még jobban dühösítette.

— Eladtad a házat meg a kertet?

— El, — felelte dacosan az asszony.

— Amiért én annyit kínlódtam, míg megvettem, fölépítettem és egy fillérig kifizettem!

— El.

— Volt hozzá szíved?

— Volt.

— Akkor pusztulj előlem! Pusztulj, pusztulj! Nem akarlak látni beneteket, míg vissza nem vásároljátok a házat.

Remegett benne az indulat s észre se vette, hogy az asszony meg a gyerek nincs már előtte. Pedig még szeretett volna néhány keményet mondani.

De lassan lecsillapodott s kezdte bánni, hogy olyan heves volt. Meg se csókolta az asszonyt. A gyereket sem. Alapjában meg se nézte őket.

Bokros-Birman: Die Heimatslosigkeit. (Skizze)

Bokros-Birman Dezső: Hontalanság. (Vázlat)

Nem látott a dühtől. Az asszonynak igaza van. Nem halhatnak éhen. Három hétig nem dolgozott. Ami pénze volt, elment. A szerszámokat is eladta, hogy ő maga ne pusztuljon éhen. Hát az asszony is csak azt tette a házzal. A ház se becsesebb, mint a szerszám. Sőt. A szerszámmal szerezte a házat is.

Hosszan semmin se töprenghetett. Előtte termett a kakas.

— Kukuriku, gazdám, mit kívánsz?

— A szerszámos táskámat.

Előtte volt. Kiszedegette a szerszámokat és gyönyörködött bennük. A kalapács, a csipesz, a nagy fogó, a csavarhúzó, a fújtató, a szeszlámpa, a forrasztó, a nagyítólencse. Milyen szépek. Mennyivel szebbek, mint ez a cifra kastély, minden szolgájával, lovával autojával együtt. És mennyivel szebb a vándorezüstmivesség, mint a vadászat. Szegény szarvas! Szegény asszony, szegény gyerek!

— Kukuriku, gazdám, mit kívánsz?

— Azt akarom, hogy a szarvas, melyet lelőttem, éljen és térjen vissza az erdőbe.

Hatalmas bögést hallott s egy vad iramot. Kínézett az ablakon: jól érezte magát. Elábrándozott.

Milyen szép a szabad élet. A vándor élet. Az országút, a koldusokkal, az árokban gólyahír és székfű. A földeken a búza. A búza közt pipacs és búzavirág. Milyen fürgén siklik a gyík és milyen szagosak a lucernatáblák. A kocsmák milyen barátságosak. A gyerekek, milyen áhitattal veszik körül, ha dolgozik. Dolgozni, ó, dolgozni!

— Kukuriku gazdám, mit kívánsz?

— Dolgozni szeretnék.

— Dolgozni nem lehet. Mindent kívánhatsz, csak ezt nem.

— De én dolgozni szeretnék. Ezüstmíveket ötvözni, órákat javítani.

— Nem lehet, egyebet kívánj.

— Nem kívánok egyebet. Dolgozni akarok. Adj te magad valami munkát, itt a szerszámom.

— Kukuriku, kívánj egyebet.

— Semmit, csak ezt.

— Kukuriku, gazdám, kívánj egyebet.

— Csak ezt.

— Annyit mondok, kívánj egyebet.

Fenyegetett a fekete kakas.

— Nem, — kiáltotta Zafir szintén fenyegetően, — nem akarok egyebet. Vándorolni akarok. Dolgozni akarok.

A fekete kakas még egyszer figyelmeztette:

— Dolgoznod nem szabad soha. Ezt nem engedem meg.

— Nem engeded meg?

— Nem.

— Hát akkor halj meg, fekete szörnyeteg.

Rárohant a kakasra és megfojtotta.

4.

Mire fölocsudott, künn volt az országúton. A nyakában a szerszámos táská meg az elemőzsiás ta-

Bokros-Birman: Portrait-Skizze

Bokros-Birman: Arckép-vázlat

risznya. A félszemű koldus jött vele szembe. Pipázott s így szólt.

— Amerikában? Hamisvilág van ott Amerikában. Zafir igazat adott neki.

— Úgy van, öreg. Te félszemmel többet látsz, mint más kettővel.

Elvált a koldustól és arra az útra tért, amely hazafelé viszi. Vígan dalolgatta:

Kiürült a tarisznyám, nincs benn' eleség
Odahaza teli asztal, gondos feleség
Trallala!
Kicsi fia, kicsi feleség.

Amikor azt mondta: Trallala!, akkorát szökkent, mint egy trillázó pacsírta. Belenézett a tarisznyájába: jőnehány forintja van. Örülni fog az asszony. És a gyerek! Három hétig a térdén lovagoltatja és mesélget neki a kis Adámkáról, aki olyan szőke mint ő, de már a nagy röig ismeri a betűket. És milyen édes dolog lesz elmenni hazulról. A kis kölyök majd sír utána, elkeseredetten, ahogy csak a torka s a kicsiny tüdeje bírja:

— Papa, ne menj el! Papa, ne menj el!

KAZÁR ISTVÁN: AZ ÉVFORDULÓ

Klementinapuszta, 1917.

Elgyújtom a megemlékezés mécsesét az évfordulón...

Lobogj, lobogj te kicsi láng, — a zsidó szenvedésnek ősi szimbóluma.

Libbenő pislá lángod világánál úgy nézek visszafelé, — vágyakozva az után, ami már elérhetetlen.

Míntha tegnap lett volna, hogy belémhasított egy hír, — a te haláloz híre.

Azóta másodszor havas a sírod, te nemeslelkű gyerekhősöm, hogy semmiről sem tudva, — ott pihensz a csernovitzzi zsidó temetőben.

Magyarnak, zsidónak és költőnek születted.

Hármas átok kísért évszámokban rövid, — de átérzésekben és látásokban gazdag életedben. Huszonkétéves sem voltál, mikor a magyar honvédség legderekabb tisztjét vesztette el benned s katonáid az apjukat sírátták, noha volt legényeid közt elég, ki a te apád lehetett volna.

Csendes a puszta, minden elpihent, csak én virasztom az éjszakát a te emlékeddel.

Én kedves, szőke, lányarcú és mégis, minden

férfinél keményebb testvérem, bizony zokogva siratnálak, ha volna könnyem, ... Ha szobrász volnék, habfehér márványba vésném a tested, ha festő volnék, a színek orgiáikba öltöztetnélek, de én csak egy álomlátó bolond vagyok, akinek a szavak a színei és érzése a vésője, aki a vérét versekbe ölte, akik csak egyetlen ember ismert és mert megérteni és ez, — te voltál.

Bizony csak a lelkedről beszélhetek s arról is, elcsépett, fakult milliószor használt üres szavakkal.

Magyar voltál, kint a poklok tornácán is. Ha egy órád volt csak szabad, kedvelt honvédjeidnek magyar legendákról beszéltél és öreg írástudatlan bakáidat magyar betűkre oktattad.

Zsidó voltál. A zsidó szónak legemberibb és leg-lelkesebb értelmében.

Költő voltál, pedig nem is sok verset írtál, de lelked szép volt s a szép volt a lelked. Szeretted az életet és imádtad a természetet. Mikor rég elvirult tavaszokon teveled jártunk a hegyeket, mikor veled álltunk egy-egy kiálló szirtfokról csodálva az alant elterülő vidéket, azt hittük sohase válunk el egymástól. A békés turistagárda szerteszéledt.

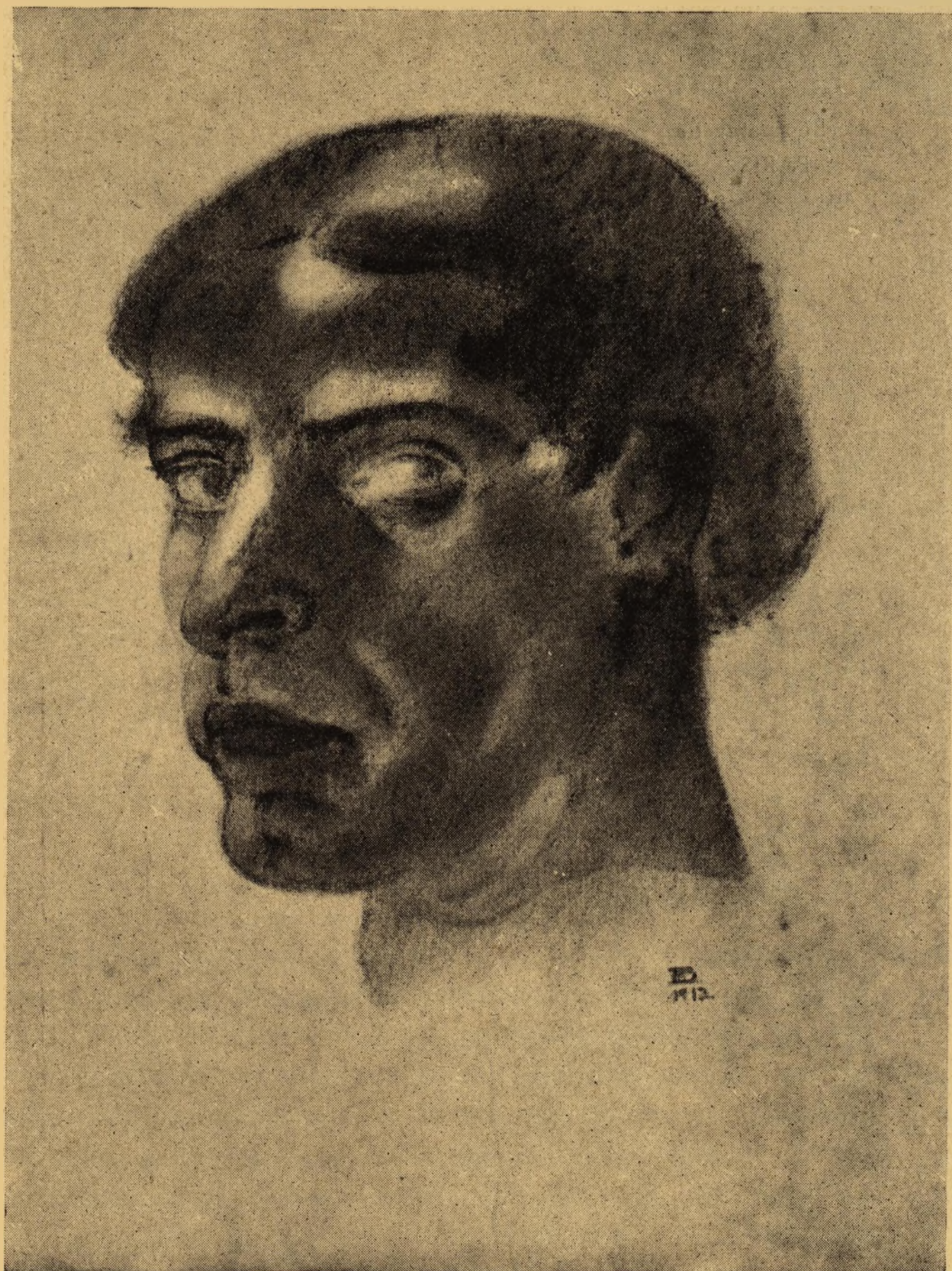
Mikor a Vág völgyben jártadban egy várromról gyönyörű költeményt írtál, mikor a tarpataki víz-esésnél a természetimádás himnuszos zsoltárát küldted el nékem, mikor a Dnyeszter partján a folytonos rohamok és pergőtüzek közben megírtad a bátyádtól búcsúzó versedet, azt hittem örökké fogsz élni.

Odakint a hónap hermelinpalástja borítja be a földet, mélységes hallgatás, csak nálam beszédes ez a téli éjszaka.

Emlékezzünk...

Egyszerű és szegény zsidó családnak a sarja voltál, ki tenlelkeden lettél naggyá, a zsidóság lappangó lángesze tört a fényre benned. Tanítottál és így tanultál, kínlódtál és nyomorogtál, és mégis mindig a legelső tanulója voltál az osztályodnak. Akartad az elsőséget, akartad, hogy a kócos zsidó gyerek ne legyen mindenben lenézett, akartad és úgy történt. Korán ismerted meg a pénzkeresés átkát, leérettségiztél a csodás derűvel, soha egy zúgolódó szó nélkül úgy élted az életet. Mikor besoroztak és a toll helyett fegyvert fogtál, még húsz éves sem voltál. A tisztí iskola végeztével azonnal hadapróddá neveztek ki és mentél te is szenvedni. Míntha csak most is hallanám, mint mondog, nekem is ki kell vennem a szenvedésből a részem. És kivetted, betegen, szinte túlzott lelkiismeretességgel állottál helyt s szinte megdöbbenem, milyen egyszerűséggel számoltál be halált megvető vállalkozásaidról.

„Ne mondd, hogy bolond vagyok, mert az jobban fájna, mint a dum-dum, mely eltalálhatott volna, mikor egyedül mertem vállalkozni arra, hogy az egész közelünkbe lopódzott húsz kozákot behozzam. Nem érez-

Bokros-Birman: Selbstportrait

Bokros-Birman Dezső: Önarckép

tem félelmet. Máskor elmentem nyolc emberemmel az orosz állásokig s ott tettem le egy nagy táblát: Varsó elesett felírással, majd röpiraton a többi sikereinket tudattam velük: Most, hogy vadakkal állunk szemben, akik a drótokig elmernek jönni, kimentem 12-ed magammal és oldaltüzeléssel meghiúsítottam egy meglepő éjjeli támadásukat. Elismerés nem kell, mit érek azzal. Nem hősiesség ez, csak vakmerőség.

A katona mintaképe voltál s bár a végletekig szeretted a bátyád, azért mint tisztje épp úgy kirendelted járőrbe, sőt a legveszélyesebb vállalkozásaidba magaddal vitted őt is.

A véletlen őrzött mindig, míg egyszer aztán eltalált.

Egy ködös, januári hajnalon, minden parancs nélkül, előre kúsztal az orosz állásokig terepszemle céljából: a köd felszállt, rád hajnalodott, észrevettek a fehér havon és addig lövöldöztek míg eltaláltak. Egy dum-dum golyó a combodat roncsolta szét. Katonáid gyerekként sírtak s még te vigasztaltad élcelődve őket.

Bevitték a csernovitzi tábori kórházba s még az utolsóelőtti napon derült vidámsággal írtad, hogy végre jössz haza, teljesítetted a kötelességedet, Steiner József testvér és másnap, január 26-án elszenderültél.

Az orvosok azt mondták, óriási akarat lakott benned, de a szíved nem bírta a szenvedéseket — megszakadt.

Igazad volt, teljesítetted a kötelességedet...

Hogy meghaltál, hogy ifjú tested, mely még nem is virágzott, te is feláldoztad a véres oltáron, nem azt síratom. Katonasors.

De, hogy elnémultál, hogy örökké derült lelked nem szórja szét mosolyát, hogy világokat vittél magaddal, melyek benned szunnyadtak, hogy az éned, mely magasan ragyogott milliók felett, nem vezetheti többé embertársaidat a legszentebb cél, az emberi Ember felé, ez a kétségbeejtő.

Hogy annyi álom, hogy annyi vágy, a legkülönbek mindenkit előbbre vivő vágyaiból, hogy annyi derű, megértés, életigenlés és mosoly, hogy annyi öröm és tudás, egyszerre semmivé, emlékké lett, ez láztatja fel a lelket.

Hogy elnémult a húr, hogy a teremtető két kezéd nem mozdul, hogy a szíved nem ver s az ajkad néma, mindez bizony régóta való és mégis, még most is oly nehéz elhinni. Csodásfényű, erős mágneses szemed nem szuggerál többé senkibe sem törhetetlen makkabeusi akaratot.

A költőkatona meghalt, és örökkön él!

Az ő magasztos álmai tovarezegnek a világűrben és valóra váltják önnönmagukat. Az ő vágyai, az ő természetimádó lelke, megismétlődik és tovább él a legkülönbek vágyaiban és lelkében. Az igenlés, a boldogság, a tiszta életöröm, eljön majd egyszer, ha sokára is, de eljövend,...

Ahol ma emlékeznek és a legkedvesebbjüket

síratják, akaratlanul és önkéntelenül téged síratnak, teértesd zokog a lélek.

A kaddisznak minden megcsukló szava téged kiáltoz, a sofárnak riadása a te álmod eljöttéért remeg. Zsoltárok zsongása, harangok harsogása, orgonák bűgása az egész mindenség az álmod áhítozza.

És eljövend a csúcsban álló, akinek vallása a szeretet lesz, mértéke az igazság, nevetése a boldogság, a beszéde dal, a hangja az öröm, akiért történt és létesült minden, akit úgy áhítunk, az emberi Ember.

SOMLYÓ ZOLTÁN: Ó, EMBEREK

Amit szeretnék, szörnyű-szörnyű sok:

Az emberek lennének okosok.

Nevetnének, mikor nevetni kell

S nem rejtenék a könnyeiket el.

S ki nem kerülnék azt, aki után

Zokogva sírnak úgy éjfél után.

Nem gyilkolnának pénzért annyian

És megbecsülnék mind azt, ami van —

Ó, emberek, ó, emberek,

Erre gondolni sem merek...

Ki szeretek, ki szívemben lakik,

Az lenne enyém mind' a holtomig,

Mint árnyékom a hófehér falon,

Úgy kíséretne csendesén, vakon.

S ha búsan állnánk egy felhő alatt,

Ölelhetném, mint egy kis madarat.

Nem látna rútnak, rossznak sohasem,

Csak simogatna szépen csendesén, —

Ó, emberek, ó, emberek,

Erre gondolni sem merek...

S amit búsan feledni kellene,

Nem lenne olyan emlék semmisé.

Se szó, mely öl, se szívbe szúrt szítok,

Se annyi, annyi förtelmes titok.

Se eskü, amit szétrepít a szél,

Se múlt, amelytől meghal, aki él.

Se vad síkoly egy őszi estelen:

Nem lenne semmi, ami becsstelen —

Ó, emberek, ó, emberek,

Erre gondolni sem merek.

S ami még a jövőben vár reám;

Ujjongva gondolhatnék rá talán.

Nem várna annyi könny és annyi gond,

Mely minden szépet és jót tönkreront.

Nem volna annyi vér és annyi seb,

Több élő volna s halott kevesebb.

A jó isten bezárná a pokolt

S jók lennénk, mint az első ember volt —

Ó, emberek, ó, emberek,

Erre gondolni sem merek.

Ez öreg reb Avigdornak, ahogy a szombat esti teát boldogan családja körében szürcsölgette, hirtelen leányára, a viruló, sötétszemű, éjhajú Szorelere esett pillantása és megdöbbenve tapasztalta, hogy a gyermekből immár nagy leány lett, kit tanácsos Istennek és embereknek tetszően mielőbb férjhez adni. Persze erről nem szólt a háziak közül senkinek, csak a homlokán húzódtak végig a gond sűrű redői. Nagy dolog. Könnyű ezt mondani, de nehéz megtenni. Na ja, volna csak neki sok pénze, majd megmutatná, hogy kapkodnának a lánya után. De így... Jó az Isten, ő kirendeli mindenkinek az égben a maga párját, legyen áldott az Ő szent neve, csak várni kell, hogy a „kirendelt” eljőjön. Nem árt ugyan tenni sem valamit, hiszen a jó Isten is azt mondja: Ember segíts magadon és én megsegítlek. Hát persze. Az égből csak nem eshet le egy vőlegény. Szegény furcsán is nézne ki ilyen légi utazás után. Egész héten el volt foglalva az üzletekkel és így csak pénteken reggel a templomban jutott hozzá, hogy félrehívja reb Jékevt, akiről tudta, hogy hivatásosan tölti be az égben kötött házasságok földi közvetítőjének dicső szerepét.

— Reb Jékev, maga ismeri a lányom — az Isten tartsa meg és legyen belőle egy öregasszony — nos, hát most férjhez adnám. Hogy szép, mint a ragyogó nap, szinte a Sehína fekszik az arcán, azt maga jól láthatta. És milyen jó, milyen ájtatos és istenfélő. Már arról, hogyan főz és milyen kalácsokat tud fonni, nem is akarok beszélni...

Reb Jékev ezt mind tudomásul veszi, de a végén összedörzsöli a mutató- és hüvelykujját.

— Nu? Reb Avigdor megdöbben.

— Pénz? Az is van — mondta végre bizonytalanul. 1000 forint.

— Ká pé?

— Ká pé.

— Bizonyos?

— Úgy legyen nekem mindig minden, de hal-kan, hogy a sadchen ne hallja, hozzátette — bajom.

Reb Jékev azonban gyanakvó természet volt.

— Nos, és ha a partit kívíszem?

— Csínáltatok magának egy misebéracht és kap 25 forintot.

— Ami a misebéracht illeti, hát az nem aggaszt, ellenben a 25 forint...

Reb Avigdor kivett egy 10 koronást. — Foglaló.

— Ez már valami — vélekedik reb Jékev.

— Na. És most hozzon nekem egy jó bóchert. Olyat, aki talmudista is, kereskedő is. Olyat, aki szombaton vitatkozni tud a rabbival a talmud-

ból, vasárnap pedig üzletet csinál, és szépen keres...

Reb Jékev azt mondta: — Top, és eltalált. Rep Avigdor olyan megkönnyebbülést érzett, mintha a dolog nehezebbik részén esett volna túl. Na, hál' istennek, hogy már itt tart. Most az a fő, hogy Jékev működjék és a vőlegény ne legyen túlságosan bizalmatlan. Az nem baj, ha valakinek ígérnek hozományt és nem adnak. Ad az Isten mindenkinek. Mért is ne adna, van neki elég. Nem kell mindjárt pénzt adni, ad egy kis szerencsét és kész...

Jókedvvel, derűs homlokkal csinálta a kidust és arra gondolt, hogy rövid időn belül talán már Szorelénak külön kell a kidust hallgatni. — Adja a jó Isten, minél előbb... Lelke megtelt boldogsággal, szeretettel, halával. El is határozta, hogy eladja a tehenet és 500 forintot fog adni. Saját gyermekét csak nem rövidíti meg...

Ima után elmondta az asszonynak beszélgetését Jékevvel. Lea asszony ráncos arcán boldogság ömlött el. — Eladom az aranyórámat láncostul, az is lesz 60 forint. A szigetű testvérem is ad százat. Jaj, nagy Isten, már nem is sok hiányzik az 1000 forinthez... Ellakhatnak majd itt velünk. A másik szobában boltot nyitnak. Égben lakó Isten, de nagy boldogság is lesz. Hátha még futkosó unokákat is megérnek. Egy kis fiút, egy kis kadist...

Közben elmúlt a nyár, dühöngött a háború. Az öreg reb Avigdor arcát sötét árnyékok lepték el. — Csak hozna akár egy sánta bóchert is az az istentelen Jékev. Hallotta, még a nagyanyjától, hogy háború után rengeteg vénleány szokott maradni. Na ja, ha egyszer férfi nincs. Igaz, manapság egy ilyen háború nem tarthat sokáig, de mégis jó volna az elővigyázat... Egy sánta bóchert, csak azt adjon az egek Ura. Az őszi ünnepek után megállította Jékevet.

— Nu?

— Mit akar, hisz most háború van.

— Tudom, jól tudom, de vannak untauglichok is. Jó lesz egy sánta bócher.

Reb Jékev gondolkozott. — Erről még lehet beszélni. Adjon 5 forintot.

Reb Avigdor ezúttal sóhajtva szúrta le a gyűrött 5 db. 2 koronást és igen halvány reménnyel ment haza, de a remény mégis csak remény, ha halvány is.

Hat hónappal később már dühösen lépett Jékevhez.

— Na, mi lesz? Maga csak pumpol engem, mintha én volnék a Rotschild és nem csinál semmit.

Reb Jékev az arcába nevetett.

— Maga most akarja férjhez adni a lányát 1000 forinttal? Ne nevetesse ki magát. Mi most 1000 forint?

— De én még a háború előtt beszéltem magával, még akkor adtam előleget.

— Akkor nem lieferálhattam, ma meg, mikor az ár 3—400 %-al emelkedett, nem kívánhatja tőlem. Különb is, ha maga okos ember volna, tudnia kellene, hogy a háború az egy vis major. Ez azt jelenti, hogy senki sem tartozik szállítani, a sadchen meg még a legkevésbé, mert épp az ő cikke a legfontosabb a háborúban és azt a hadvezetőség lefoglalja a saját céljaira...

PETERDI ANDOR: ÉLETEM

Peterdi Andor székfoglaló verse a Petőfi-Társaságban.

*Kís, gyöngé mécsláng e nagy fényességben,
Meddig pislákolsz még az ég alatt?
Ó, túlélnek a csillagok az égen,
Túlél a nyár, az éj és a nap.*

*S túlélnek mind a folyók, fák, az erdők,
Mély tengerek, hegyláncok, szigetek,
S a mindég tűnő, jövő báránnyelők
S a hold, mely ezüstös hinteget.*

*Túlélnek messzi, ismeretlen tájak,
Idegen fajok, furcsa városok,
Tilinkós legelők, pásztorok, nyájak,
Kastélyok, hidak, várromok.*

*Túlél a vihar és túlél a zápor,
Az ember is és a szálló madár,
Kís életem, e gyönyörű világról
Csak téged arat le egyszer a halál.*

*Mert gyöngé mécsláng vagy e fényességben
S a korsó, melyben égsz, ó, nem acél,
S egy őszi estén, vagy tán nyári déln
Kiolthat, elfujhat a szél...*

BERCZEL MARISKA: EGYSZERŰ SZAVAK VARÁZSA

Vágytál-e már egyszerű és könnyű szókra,
Feledni a zengést, mi szívedből árad?
Mikor szanaszét ténfereg pillantásod
És üti szívedet mélységes csodálat.

Fájt-e már az alkony és az egyedüllét?
Gyógyír volt-e a lámpavilágos este?
Nőtt-e a szíved néha túlontúl nagyra,
Mint egy végtelenbe lengő halállepké?

És zengő, nagy, megnyílt szívvel jó volt-e
Megbujni egyszerű szavak oltalmába?
És úgy szállt-e feléd a jó sekély beszéd,
Mint boldog kezek hús-hús simogatása?

OLL- HEGYRŐL

LODZ ÉS VARSÓ örök intő példaként fog állani a lengyel zsidóság további politikai életének irányításában. Varsóban a zsidóság, a felszabadult ország ünnepi hangulatával eltelve, teljesen reábizta a sorsát a lengyelségre abban a naiv hitben, hogy a csak most felszabadult lengyelek nem fognak mint új elnyomók fellépni saját testvéreikkel, polgártársaikkal szemben. Az eredmény az volt, hogy a lengyelek kibuktatták a zsidókat az összes mandátumokból és siettek az oroszok is külön „zsidó törvényeket” hozni. Lodzban pedig, okulva a varsói eseményeken, a zsidók kellőképpen szervezkedtek és most a városi képviselő-választáson 50 mandátumból megszereztek 28-at, szóval: többséget, amint az a lodzi zsidókat számarányuknál és súlyuknál fogva megilleti.

„KARÁCSONY — A ZSIDÓSÁG ADOMÁNYA.” Ilyen címen polemizál velünk az „Evangélikus Lap” január 10-iki száma. Azaz, hogy nem is polemizál, hanem egyszerűen kijelenti, hogy nem tudja azt, nem tudja ezt, nem tudja emezt. Hogy mit nem tud, egészen mellékes, de annyi bizonyos, hogy valaminek a nem-tudása egyáltalában nem cáfolat és így ellencáfolatra sem szorul. A gyengébbek kedvéért azonban ki kell jelentenünk a következőket: 1. Nem kicsinyeltük a karácsonyt, amikor kifiguráztuk azokat az izraelitákat, akik, ha chanukát emlegetnek előttük, idegeskednek, mert „nem szeretik a felekezeti dolgokat”, aztán sietnek karácsonyfát vásárolni, pedig a karácsony sem nemzeti, hanem keresztény felekezeti ünnep. 2. Tisztára izraelitákról volt szó és izraelitákhoz szóltunk, tehát tulajdonképpen nem tartozik az ügy senki másra. 3. A karácsony a zsidó sátorosünnepből és chanukából származott, amint azt dr. Hoffer Ármin a „Múlt és Jövő” 1915 decemberi számában részletesen kimutatta. 4. A karácsonyfa, amint ugyanott olvasható, a zsidó sátorosünnepi pálmaágak későbbi változata, tehát a karácsonyt és a karácsonyfát igenis a zsidóság adta a kereszténységnek. 5. Jézus nem volt „élő tiltakozás a zsidóság ellen”, mert ő maga kijelentette, hogy egy jottányit sem akar a törán változtatni. Az első keresztények három évszázadig mint zsidó szekta éltek, élő tiltakozássá csak a későbbi egyházatyák tették. És végül 6. Nem vagyunk berendezkedve polemikákra és sohasem irunk meg valamit azért, hogy aztán ellenlapoktól ellenvéleményt csikarjunk ki és ezzel szemben aztán viszont kontra-ellenvéleményt fejthessünk ki, ami esetleg „érdekes” lehet, azonban, úgy véljük, teljesen meddő és haszontalan. (Secundus)

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS. Előfizetőinket, akiknek előfizetése március hóban lejár, vagy kiknek előfizetése már előbb járt le, tisztelettel kérjük, hogy előfizetési díjaikat minél előbb beküldeni szíveskedjenek. minthogy e súlyos időkben csak azoknak küldhetjük tovább a lapot, akik díjhátralékban nincsenek. Előfizetési díj egész évre 22 korona. Omike-tagsággal együtt 25 korona. Díszkiadásban egész évre 30 korona. Omike-tagsággal 34 korona.

BOKROS-BIRMAN DEZSŐ. Mai számunkban érdekes sorozatot mutatunk be Bokros-Birman Dezső szobrász rajzaiból, amelyek rövidesen a Kéve rendezésében kollektív kiállításban kerülnek a műértő közönség elé. Ami elsősorban felkelti érdeklődésünket ezekben a rajzokban, az a szinte bibliai monumentalitás. Akár Szalomét rajzolja, akár egy öreg aszkéta vagy filozófus alakját, vonalvezetését biztos erő jellemzi, amely természetes ritmikussággal párosul. Ahogy alakjai ülnek vagy állnak, csupa hullámozó és méltóságteljes lendület, amelynek a fejek finom, érzékeny rajza méltó kicsengését adja. Elsősorban a formák plasztikája és a dimenziók aránya érdekli, de egy-egy fejének nemes szépsége és mélységes hangulata meleg lírikusnak mutatja. Ahol csak az emberi arcot választja tárgyául, ez a líra még jobban érvényesül és teljesen áthatja a formákat. Csak a „Melancholia” című gyönyörű rajzára kell tekintenünk, ahol Bokros-Birman Dezső művészetének vázolt sajátosságai teljes erejükben érezhetők.

KATZENELSON J. L. DR., a jeles héber tudós és poéta, aki „Buki ben Jogli” pseudoním alatt tette közzé nagy népszerűségnek örvendő írásait, a napokban meghalt. Az elhunyt a 80-as évek legjelesebb héber írói közé tartozott. Első elbeszélése a „Sirath hazamir” (Pacsírdadal) volt, híresek voltak az orosz-török háború zsidó katonáiról szóló elbeszélései (1878), melyeket mint a háborúban résztvevő orvos írt. Az utolsó éveit leginkább tudományos működésnek szentelte. Nemrég fejezte be „Az orvostudomány a talmudban” című nagy művét. 70 éves jubileumára pedig sajtó alá rendezte érdekes önéletrajzát és memoárjait.

PETERDI ANDOR február hó 18-án tartotta székfoglalóját a Petőfi Társaságban, ahol legújabb költeményeiből mutatott be néhányat. Az új tagot *Herczeg Ferenc* elnök meleg szavakkal üdvözölte. A Mult és Jövő olvasói előtt nem kell ebből az alkalomból régi munkatársunkat méltatnunk. Hiszen úgyszólván számról számra gyönyörködnek olvasóink Peterdi Andor nemes poézisében. Az ő lírájának legjava a Mult és Jövő hasábjain látott napvilágot. Székfoglaló versét mai számunkban közöljük.

KÜLFÖLDI LAPOK A MULT ÉS JÖVŐRŐL. Abból az alkalomból, hogy a Mult és Jövő hetedik évfolyamába lépett, a külföldi lapok meleg méltatásban részesítik folyóiratunk nagy kulturális jelentőségét. A berlini „Jüdische Presse” írja többek között: „A Mult és Jövő legújabb számai is az irodalmi tartalom és mesteri reprodukciók kifogyhatatlan gazdagságát mutatja, ami ezt a magyar folyóiratot a külföld legszélesebb körében is ismertté és elismertté tette. A Mult és Jövőnek minden egyes száma valóságos album és értékes monográfia, amelyben magas színvonalú irodalmi tartalom és gyönyörű művészi képek egészítik ki egymást. A Mult és Jövő külföldi és egyéb speciális számai állandó becsű munkáknak mondhatók,

amelyek a magyar zsidó kultúrélet magas fokának bizonyosságait vitték szét a nagy világba.” Az „Österreichische Wochenschrift” írja egyebek között: „Patai József, az ismert költő, aki műfordításainak és tanulmányainak nagy anthológiájával a héber poézist egész Magyarországon ismertté tette, valamint az ő jeles munkatársainak gárdája hozzáférhetővé teszik a zsidó élet, irodalom és művészet kérdéseit a művelt közönségnek. A Mult és Jövő a magyar zsidóság legelőkelőbb és a legelterjedtebb orgánuma, amely a zsidó öntudat emelésével nagy érdemeket szerzett. Zsidó kulturális atmoszférát teremtett és érdeklődést keltett zsidó kérdések iránt olyan körökben is, amelyek a zsidóságtól szinte teljesen eltávolodtak.” Hasonló melegséggel emlékeznek meg a Mult és Jövőről a többi bécsi, berlini, prágai, müncheni stb. zsidó lapok is.

DR. ÁGAI JÓZSEF, Ágai Adolf atyjának legutóbbi számunkban közölt sírkövével kapcsolatban dr. Blumgrund Naftali, abonyi főrabbi közli velünk a sírkő magyar feliratának szövegét értékes adatok kíséretében:

„Itt nyugszik Istenben boldogult Ágai József m. orvos, meghalt életének 57-dik, boldog házasságának 30-dik évében 1864 március 13-án. E sírkő a legnemesebb szív porait takarja, mely hön dobogott szenvedő embertársaiért, hiteért és hazájáért. A leggyöngédebb férjet és föláldozó atyát síratják benne kesergő özvegye és vigasztalhatatlan fia, a jöltevet és orvost a szegények és betegek. Örök béke lengjen hamvai fölött!” Ágai Adolf atyjának, dr. Ágai Józsefnek a Mult és Jövő 1917 februári számában közölt sírkövének eme magyar felirata tömör szavakkal rajzolja meg e kiváló férfiúnak életét, kinek emlékéhez mindhalálig kegyelet és szeretet fűzte fia lelket. E megkapó pietásnak tanúsága az a gyönyörű melegséggel megírt emlékrájz is, melyet róla, anyjáról, dédatyjáról az Imit évkönyveinek 1900—1907. évfolyamaiban „Régi naplóból” gyűjtő címén közölt. Mesteri vonásokkal ecseteli atyja hányatott életének regényes sorsfordulatait. Ez emlékrájzból kiemeljük a következő adatokat:

Ágai József (azelőtt Neugut) Wisnicében (Galícia) született és Magyarországra jutva a Rosenzweig nevet vette föl, melyet 1847-ben Ágaira „magyarított”. Csurgón és Kaposvárt a gimnázialis osztályokról tette le a vizsgát a talmudban is jártas ifjú. 25 éves korában orvosi oklevelet szerzett a pesti egyetemen és három évvel utána magyar munkája jelent meg a „Tetszhalálról”, melyet Klauzál Gábor segítségével Pest-Pilis és Solt egyesült vármegyék Karainak és Rendeinek ajánl. Orvosi működésének utolsó állomása Abony. E községben, melynek zsidó iskoláját rendezte (1856), betegeit mint a chevra orvosa gyógyította, tagjait lelkes szónoklatokkal hazafiságra serkentett, fejezte be áldásos életét. (L. dr. Vajda Béla, A zsidók története Abonyban, Budapest, 1896 című könyvét is.)

Ágai Adolf évről évre zárandokolt kegyeletes érzéssel atyja sírjához, meggyújtva keblében az emlékezésnek mécsvilágát. Mélyen meghatotta az abonyi Chevra Kadisa gyöngéd figyelme, mely 80-dik születésnapja alkalmából azzal becsülte meg, hogy apja sírja köré művészi vasrácsot készíttetett, a sír ápolását örök időkre vállalta és Hazkárát és Kadist biztosított. Ő maga alapítványt tett ugyanakkor apja nevére.

„A hideg sír az a melegágy, melyből a boldog hívés őskorában csirázott ki a vallásnak csodavirága és melynek való életet még ma is csak a halál ad”, írja Ágai Adolf „Por és hamu” című könyvének egy helyén s valóban az ő mélyérzésű kegyelele szülei iránt zsidó érzésnek egyik értékmérője. Dr. Blumgrund Naftali.

NEMES MARCELL KITÜNTETÉSE. A király Nemes Marcellt, az ismert műgyűjtőt, a képzőművészetek ügyének előmozdítása érdekében szerzett újabb kiváló érdemei elismeréséül a III. osztályú vaskoronarenddel tüntette ki. Nemes Marcell érdemei a magyarországi és az egyetemes művészi élet körül nemcsak itthon, hanem a külföldön is mindenütt ismeretesek.

ÉLETBIZTOSÍTÁS A SZENTFÖLDI ZSIDÓ KOLONIÁK JAVÁRA. Most, midőn a háborús viszonyok alapjukban rendítik meg a palesztinai intézményeket és Palesztina lakossága oly válságos helyzetbe jutott, valóban szimpátiával kell fogadnunk minden olyan törekvést, mely a szentföldi kolonizáció előmozdítását célozza. Egy ilyen életre való és minden figyelemre és támogatásra méltó vállalkozás a zsidó nemzeti alap-biztosítások intézménye, melyet Abádi Imre előterjesztésére a Magyar Hollandi igazgatóság most vezetett be. E szerint a Zsidó Nemzeti-Alap javára kötendő biztosításoknál a Magyar Hollandia legmesszebbmenő kedvezményeket nyújtja. E kedvezmények közül itt csak azt emeljük ki, hogy a Magyar Hollandi a palesztinai gyarmatosítást szolgáló Nemzeti Alapot már a biztosítások tartama alatt jutalékokban részesíti és ezen jutalékokszégeket pontos időközökben kiutalja a Zsidó Nemzeti Alapnak, továbbá, hogy kétezer koronáig orvosí vizsgálat nélkül köthetnek életbiztosítást.

A Zsidó Nemzeti Alap központjával folytatott tárgyalások már befejezést is nyertek és a Magyar Hollandi ezen alapügyek vezetésével Abádi Imrét és Jávör Bellát bízta meg, akiknél a kék-fehér felvételi lapot a jelentkezők aláírhatják.

LÁBBADOZÓ KATONÁK KASZINÓJA. Az Omike-Mensa-Academica keretében működő és br. Dirsztay Béla, a Menza elnöke és neje által fenntartott „Lábbadozó Katonák Kaszinója”-ban vasárnap délután a bejáró rokkant katonák szórakoztatására ez évben már a harmadik hangversenyt rendezték. Ez alkalommal Szőke Szakáll mulatós előadásával, Szokolay Olivia és Irma, Máthé Margit és Havas Emma graciózus táncukkal, Székely Gyula hegedűjátékával és Taciano énekével gondoskodtak a katonák szórakoztatásáról. Conférencière László Sándor volt, a zongorakíséretet pedig Revere Gyula tanár látta el. A hangverseny után fényes uzsonna következett, melyen, mint rendesen, a háziasszonyi teendőket br. Dirsztay Béláné ismert ügybuzgalmával és lelkesedéssel látta el.

SELENFREUND Albert, a kiváló díszítőművész, akinek héber betűmotívumokkal készült különböző dekoratív terveit a Mult és Jövő révén nemcsak a magyar, hanem a külföldi lapok is méltatták, megbízást kapott a pesti izr. hitközségből a IV. Károlynak átadandó díszes hódolóirat elkészítésére. Seelenfreund fényesen felelt meg a reabízott feladatnak és most a vidéki hitközségek is egymásután nála rendelik meg a hódoló iratok dekorációját.

AVATÁS. Az Országos Rabbiképző-Intézetben az idén három új papot avattak fel: Bernát Miklós dr.-t, Niedermann Mór dr.-t és Péner Miklós dr.-t. Az avatóbeszédet Venetianer Lajos dr. tartotta. Az avatandók nevében Bernát Miklós dr. mondott köszönetet.

JOSEPH HALEVY, a kiváló orientalista, kilencvenéves korában elhunyt. 1879 óta az Ecole des Hautes Etudes-en az ethiop nyelv tanára volt, de foglalkozott általában keleti nyelvészettel és archeológiával. Nagy apparátussal igyekezett bizonyítani az ékirások babilon-semitai eredetét, főleg attól a naiv hittől vezérelve, hogy ennek megállapítása a zsidóság érdeke. Halevy Drinápolyban született 1827-ben. Kora ifjúsága óta foglalkozott a zsidó tudománnyal, Bukarestben tanító volt és már ott kezdett a keleti nyelvek és az archeologia iránt érdeklődni. 1868-ban az Alliance megbízásából Abesszíniában járt a falasák nyelvének és életének tanulmányozására. A következő évben a párisi Académie des Inscriptions-tól már azt a megbízást kapta Halevy, hogy a szabeus feliratok megfejtése tárgyában Jemenbe utazzék. Erről az útjáról a Rapport sur une mission archéologique dans le Jemen (Páris 1872) című jelentésében számolt be. Azonkívül hozott magával vagy 700 felíratot, amelyek alapján új fény derült a Mohamed előtti Arábiára. 1879-ben az ethiopiai nyelv tanára lett a párisi egyetemen, amellelt a francia keleti társaság könyvtárosa is volt. Mint semitologus Halevy elévülhetetlen érdemeket szerzett; az összes semit-

nyelveket tökéletesen ismerte. Halevy gazdag munkásságát számos művei mellett az a sok cikk és tanulmány hirdeti, amely a Journal Asiatique és az általa kiadott Revue Semitique című folyóiratokban megjelent. A nagy tudós a költészet terén is működött. 1895-ben Jeruzsálemben „Máchbereth Melicah Ve-sir” cím alatt egy kötet héber költeményt adott ki.

A TEMESVÁRI zsidó leányegyesület febr. 4-én tartotta első előadó ülését a nagy nyilvánosság előtt, melyen Schück Bernát főrabbi Shakespeare „Velencei kalmár”-ját, illetve a Shylock-problémát fejtegette mély tudással és alaposággal. — Legutóbb tartotta a temesvári Zsidó Ifjak Köre félévi díszgyűlését a belvárosi izr. hitk. dísztermében. Az elnöki megnyitó és a titkári beszámolón kívül voltak szavalatok és felolvasások (Kuliner, Weinberg, Fellegi stb.), ugyanezen alkalommal avatta fel a kör Neubauer Vilmosnak a kör számára komponált gyönyörű indulóját. Dr. Vértés Adolf hitk. elnök meleg szavakban üdvözölte a kört, amelynek nevében dr. Jordán Viktor válaszolt.

A „HASMONEA” zsidó ifjak köre mult hó 28-án versenyszavaltot rendezett, amelynek tárgya Patai József „Egyszer volt” című költeménye volt. A szavalóversenyben résztvevők különböző egyéni felfogással interpretálták Patai József költeményét. A nyertes Hevesi Ferenc lett, aki az elnyert díjat ismét új szavalási versenydíjúl ajánlotta fel a Hasmoneának.

MAX KORNFEIN. A következő sorok közlésére kértek fel bennünket: „Egy Max Kornfein nevű hőst temetem (olasz harctér), a megdicsőült 1893-ban szül. Lakompak községben, ugyanoda illetőségű 76. gyalogezredbeli törzsörvezető. Hozzá tartozók címét nem ismerem. Ez uton felhívom tehát a hozzátartozókat, szíveskedjenek közelebbi adatokért erre a címre fordulni: Feldrabbiner Salamon Hirsch, Isr. Militärseelsorge oder k. u. k. 14. Inf. Truppen-division, San. Aus. Feldpost 361.

MILLIÓS ALAPÍTVÁNYOK. Az utóbbi időben számos nagy alapítvánnyal gazdagították magyar zsidó filantropok a humánitárius és különösen a háborús jótevés intézményeit. Weiss Manfréd szanatórium alapítványait, valamint a hasonló célt szolgáló Bródy József és neje félmilliós alapítványhoz méltán csatlakozik újabban Surányi József grandiózus hadi árvaház-alapítása és az ugyancsak félmilliós Jónás Adolf adománya az Ingyenkenyérnek.

H. FEKETE PÉTER, Nagyszalonta, egy „Montefiore”-érmet küldött be hozzánk Sebestyén Sándor útján a Magyar Zsidó Múzeumnak való átadás céljából.

ADOMÁNYOK. Práger Ferencné 20 koronát küldött be az Omike, 30 koronát az Omike Önképzőkörre és 20 koronát a Zsidó Nemzeti Alap javára. Löwinger Péter, Kisjenő, 10 koronát küldött be a harctérre küldendő tábori imakönyvekre. Kálmán Gáborné, Budapest, 16 koronát a háborúban elesettek árvái javára. Özv. Friedmann Lipótné, Budapest, 10 K-át a Menzának.

HALÁLOZÁSOK. Igaz mély részvétellel, katonai pompával temették dr. Kelemen Adolf tábori rabbít, aki hivatásának teljesítése közben hősi halált halt. Az a rajongó szeretet, amellyel a katonák őt mindenkor körülvették, megnyilatkozott a boldogult utolsó útján is.

Tisztes munkában, családja iránt mérhetetlen szeretetben, embertársai iránt önzetlen jóságban eltöltött mintaszerű élet után hunyt el Bródy Zsigmond hatvanhetedik évében, január. 29-én több havi szenvedés után. Az elhunytat kiterjedt család gyászolja.

Halbrohr Adolf a szabadkai izr. hitk. előljárósági tagja, városi törvényhatósági bizottsági tag stb., f. évi január hó 24-én, esti 11 órakor, munkás, jótékony és áldásos életének 59-ik évében Szenttamason váratlanul elhunyt. A boldogult fiai mind a harctéren vannak, egyik pedig orosz hadifogoly.

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

SOMLYÓ ZOLTÁN: NYITOTT KÖNYV. (Tevan-kiadás.) Nyitott könyv: ez a címe Somlyó Zoltán legújabb verseskönyvének, melyet ő maga lírai pamfletnek nevez, mely azonban nem más, mint egyetlen gyönyörű vers, művészi gonddal megírva és nem pamflettszerű felületességgel. A vers a költő életéről szól, nagy önvallomás sok fájdalommal, önmagát nem kímélve, mindent oda-dobva az egész nagy nyilvánosságnak.

Vér. Talán ez a szó fejezi ki a legjobban, hogy mit adott a költő. Mintha a szívét karmolta volna fel, melyből most bőségesen ömlik az élete. Mintha azt mondaná: bocsánat, költészet, irodalom, magyar kultúra, élet, asszonyok, szerelem, emberek, bocsánat, egy szavam még van. És ez a szó — egy regénnyé dagadt hosszú vers. Somlyó visszaálmódta magát a múltba, amikor mint kezdő kis vidéki riporter indult s vers helyett rendőri híreket írt. Itt kezd a könyvet, redakciós éjjelek ölén — aztán lendül, míg sorsát a Pénz és az Asszony dönti jobbra vagy balra. Zúg szállodák szobái, bor, albérlet, ágyrajárás, váltó, anyaszínésznők és fiatal divák, kiadóhivatali kisasszonyok szerelme, ezek dobják és vetik. A kis vidéki városok és Pest labdázna vele. Soha magyar költő tragikumát véresebben, igazabban és szebben nem írták meg.

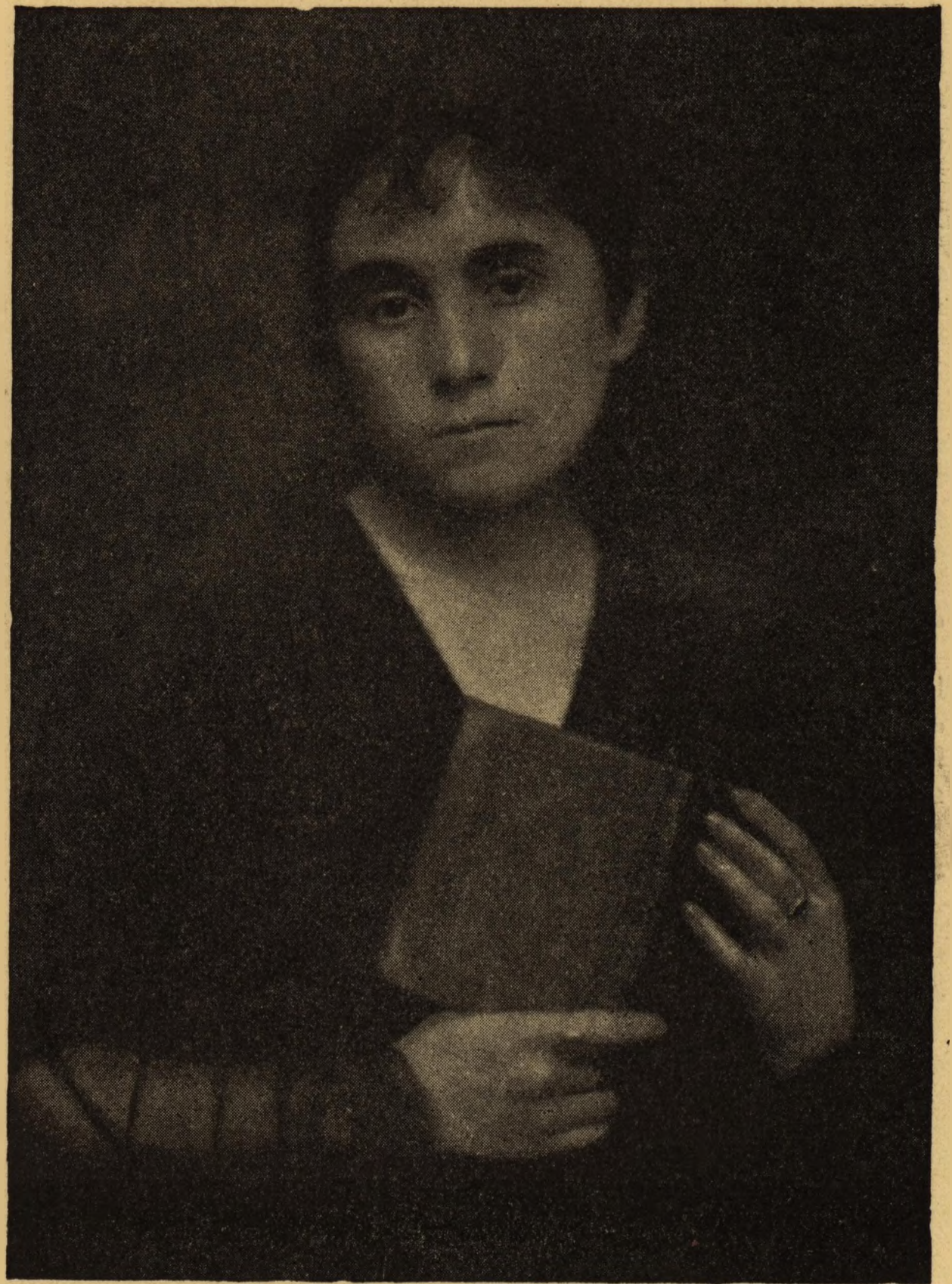
... És pénzért kelle menni a lapokhoz,
Könnyet aranyra kelle váltani,
Mily jó neki, hogy egyszerű zsidó volt,
S nem előkelő lovag, máltai.

A nyomor és ezer szenvedés dacára azonban nem egy pesszimista költőt látunk. Hanem egy fölényes mosolyú, vérző szívű és bohókás, de szatirájával nem maró, hanem kedvesen akadémikusoknak vállát veregető költőt. Csak az dalolhat így, aki már mindennel tisztában van és nem haragszik senkire. Lelke ezerszínű palettájáról dúsan csapja és keveri a színeket, technikája csodálatosan virtuóz s a legszebb képeket oly dúsan önti, hogy szinte káprázat. Egy-egy sorából mások regényt írtak volna. Pazarló gesztussal szórja lelke minden kincsét. Talán szabadulni akart tőlük s most meggyónt. Somlyó Zoltán ebben a könyvében a szívével — mint egy ököllel — csapott le, hogy mindenütt a legnagyobb, a legszebb és a legigazabb ismerést kapja.

Szász Menyhért.

ANTAL SÁNDOR: A CSODÁLATOSSZEMŰ KATONA. Antal Sándornak, az illusztris írónak háborús írásait gyűjti egybe ez a csinos kötet. Egy élesszemű írónak és újságírónak meglátásai ezek a hosszabb-rövidebb történetek, melyek mind a háborúval kapcsolatosak és melyekben mindegyik felcsillan Antal Sándor nem mindennapi írói talentuma. Erős és biztos vonásokkal rajzolja meg szerző egy helyütt a vitéz, zsidó katona nemes alakját, másutt meg kicsilllog erős hite a hazáért vérét, életét áldozó zsidóság kimélyült értékében. A könyv, melynek kiállítása izléses és előkelő, Nagyváradon jelent meg.

VÁRNAI ZSENI: A GRACCHUSOK ANYJA. A kiváló író, kinek egy mély költészettől csillogó prózai kötete nem régen jelent meg, a tiszta poézist, a verseit nyújtja elénk ebben a költeménves kötetében. A legszen-
tebb érzelmek, az anváé, csendül fel ezeknek a mély poémáknak soraiban, ez a hang a kötet vezető motívuma, minden gondolata ez érzelmek köré jegecesedik s a gúgyogó apróság féltésén, a gyermek gyönyörén csak csillan át

Várnai Zseni

néhol-néhol a hitvesi szerelem motívuma is. És azon a tényen fölül, hogy ez a verskötet az idei tél egyik legkiemelkedőbb irodalmi terméke, a *Gracchusok anyja* már csak újszerű vezető témájánál, hangjának biztosságánál és erejének és a meglátásnak mélységénél fogva is állandó érték marad. Az izléses kiállítású kötet, melynek legszebb versei a *Múlt és Jövő* hasábjain láttak napvilágot, Singer és Wolfner kiadásában jelent meg.

TAGEBUCH FÜR DIE JÜDISCHE JUGEND 5677. Wien, 1916. Külföldön, Németországban és Ausztriában a zsidó cserkészek jelentékeny egyesületekbe tömörültek és értékes népnevelő és jellemalakító tevékenységet fejtenek ki. A németországi és ausztriai egyesülés neve az ismert *Blau-Weiss-Bund*. Ennek a cserkesszövetségnek naptára jelent most meg, gyönyörű rajzokkal díszítve, könyalakban. A zsidó naptári részt az egyes hónapok hangulatát összesűrítő, gyönyörű, oldalas illusztrációk követik, utánuk pedig a zsidó ünnepeknek és végül a cserkészlet művoltának ismertetése következik. A könyv, melynek kiállítása bibliofil szempontból sem mindennapi, R. Löwit kiadásában jelent meg.

DAVID S. SILBERBUSCH: STRECHALICH. Háborús karcolatokat és novellákat tartalmaz Silberbusch új könyve, amely a szerzőnek, úgy tudjuk, első jiddis nyelven írott műve. Régebbi könyveit héber nyelven írta és volt idő, amikor Silberbusch galíciai származása dacára Oroszországban is a legünnepeltebb héber írók közé tartozott. Azután jött az „új generáció” új fiatal küzdő erővel és Silberbusch leszorult az arénáról. Hosszabb ideig hallgatott és most, hogy a háború kilendítette a régi kerékvágásából és mint menekült úgyszólván teljesen együtt élt a néppel, írói fantáziája mintha reneszánszát élné és a nép nyelvén a néphez szólva oly mély húrokat pendít

meg, hogy méltán a jiddis irodalom legjelesebbjei közé kell őt sorolni. A könyv főrészét „Beile Gitel” című elbeszélése foglalja le. Csupa poézis és igaz költői meglátás, átszőve a humor legfinomabb aranyugaraival. A könyv kisebb darabjaiból januári számunkban bemutatunk két

David S. Silberbusch

igen bájos és érdekes részletet. A művet szerző bécsi tisztelői adták ki. Ára 5 korona. Megrendelhető a szerzőnél, Wien, XX., Wallensteinstrasse 25, vagy Schlesinger József könyvkereskedésében, Budapest, Király-utca 1.

HÉBER NYELVKÖNYV. „SZEFA T AMÉNU” címen kitűnő nyelvkönyv jelent meg, amelyből bárki, aki kissé németül tud, könnyen megtanulhatja a héber nyelvet idegen segítség nélkül is. Moses Rath: „Lehrbuch der hebr. Sprache für Schul- und Selbstunterricht” című műve ez, amelyet a szerző most második javított kiadásban bocsát ki, szöszedettel és „kulcs”-csal ellátva. A 400 oldalas mű ára szép kiállításban kötve 6 korona. A „kulcs”-csal 7 korona, portó 40 fillér, ajánlva 65 fillér. A héber kiadás megjelent a német szöveg nélkül is az „ivrith beivrith” metódus szerint. Ára kötve 3 korona 50 fillér. Megrendelhető a szerzőnél: Moses Rath, Wien, I., Rotenturmstrasse 17.

„U.” HÁBORÚS KÉPEK A HADITENGERÉSZET-RŐL. E címen jelentek meg *Herczeg* Géza legújabb haditudósításai. Amilyen élesszemű megfigyelője volt Herczeg a szerbiai, a lengyelországi harcoknak, majd az olasz front küzdelmeinek, oly közvetlen meglátással tárja eléink haditengerészetünk működését. A mi flottánk küzdelmei főleg

az olasz haditengerészettel szemben bonyolódnak le, élénken és lelkesen festi meg Herczeg hadihajóink első fényes támadását az olasz partok ellen és különösen tengeralattjáróink fényes eredményeit rajzolja meg izgalmas epizódok kapcsán. A kötet, melyet művészi stílusos címlap díszít, az Athenaeum adta ki tetszetős kiállításban.

ELSŐ FERENC JÓZSEF felett tartott három emlékbeszédet küldött be hozzánk. A szerzők: dr. *Blau* Lajos, a Rabbiképző igazgatója, dr. *Vágvölgyi* Lajos aradi főrabbi és dr. *Flesch* Ármin mohácsi főrabbi. Mindhárom emlékbeszéd méltó az elhunyt nagy királyhoz és a magyar zsidóság mély gyászához.

„A VILÁGHÁBORÚ A MŰVÉSZETBEN” címmel a Studio hasonló kiadványaira emlékeztető rendkívüli különszámot adott ki dr. *Siklóssy* László szerkesztésében „A Gyűjtő” című művészeti folyóirat, hogy a háború összes művészeti vonatkozásait cikkeken, de még inkább illusztratív anyagban ismertesse. Az érdekes közlemények között dr. *Holub* József a Magyar Nemzeti Múzeum háborús gyűjteményét ismerteti. *Divald* Kornél az emlékek gyűjtéséről ír, *Farkas* Zoltán a magyar festők műveit mutatja be. Külön cikkek szólnak a velünk szövetséges és velünk ellenséges országok művészeiről, valamint a háborúnak a művészeti piacra gyakorolt hatásáról. A festőktől elkülönítetten tárgyalja a kötet a háborús vonatkozású plasztikai művészeteket, az érmekeket, plaketteket, háborús jelvényeket, valamint a szövetséges és ellenséges hadi területen forgalomba került szükségpénzeket és fogolytábor-pénzeket. Az illusztratív rész, mely szövegekkel kívül három színnyomást és heliogravűrt is tartalmaz, rendkívül gazdag. A kötetet a Szent György-Céh tagjai díjtalanul kapták meg. Könyvkereskedői ára: 10 korona.

„REMÉNY”

A magyar zsidó ifjúság lapja. Pompás illusztrációkkal és rendkívül gazdag és változatos tartalommal. A *Múlt és Jövő* közreműködésével szerkesztik: dr. *Molnár* Ernő és *Bokor* Izsó. Főmunkatárs: dr. *Patai* József. *Előfizetési ár egész évre 8 K.* Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, :: VI., Podmaniczky-utca 6. ::

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

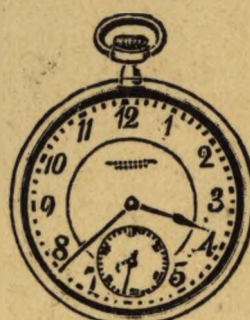
• CHRONOGRAPH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
órásgyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁKRAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

MULT ÉS JÖVŐ művészi kivitelű eredeti **BEKÖTÉSI TÁBLÁJA** az 1916. évfolyamhoz, valamint az előző évfolyamokhoz, megrendelhető a kiadóhivatalnál. Ára portóval együtt 2 kor. 60 fillér
~~~~~ A díszkiadáshoz 3 korona ~~~~~

KÖZ- GAZDASÁG

A MAGYAR AGRÁR- ÉS JÁRADÉKBANK R.-T. igazgatósága által megállapított 1916. évi mérleg szerint a nyereség- és veszteségszámla az 1916. év végével 3.249,452.52 K tiszta nyereséggel zárul, szemben a múlt évi 3.503,459.96 K tiszta nyereséggel. Ezen tiszta nyereségből az igazgatóságnak a közgyűlés elé terjesztendő javaslata szerint kifizetendő osztalék fejében — a múlt évi 30 K helyett — részvényenkint 32 K, azaz összegben 2.560,000 K, ami a részvénytőke 8%-os kamatozásának felel meg. A fennmaradó tiszta nyereségből — az alapszabályok 52. §-a értelmében — a tartalékalapnak alapszabályszerű maximális 20%-os dotálására felhasználandó 364,355.58 K és az igazgatóság alapszabályszerű jutalékára 152,192.79 K. A külön tartalékalaphoz utalandó 150,000 K, továbbá az intézeti székház-tartalékalapra 100,000 K, az intézeti tisztviselők és szolgák nyugdíjalapjának javadalmazására fordítandó 50,000 K, a fölöslegként mutatkozó 342,574.45 K pedig a jövő üzletére viendő át.

AZ EGYESÜLT BUDAPESTI FŐVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR múlt évi mérlege 3.483,544.45 K tiszta nyereséget tüntet ki a tavalyi 3.339,153.67 K tiszta nyereséggel szemben. A közgyűlés elhatározta, hogy a tiszta nyereségből részvényenként 100 K-ás osztalék fejében 2.500,000 K fizetessék ki s a hivatalnokoknak adandó rendkívüli jutalomdíj kifizetése után még fennmaradó 556,701.90 K nyereségmaradvány az 1917-ik üzletév javára átvitessék.

A MAGYAR BANK ÉS KERESKEDELMI R.-T. az 1917 febr. 8-ára egybehívott rendkívüli közgyűlésén elhatározta, hogy az intézet jelenlegi 66 millió K-ás alaptőkéjét 35,000 drb új részvény kibocsátása útján 80 millió K-ra emeltessék fel. A tőkefelemelést az intézet üzleti forgalmának rendkívül nagy emelkedése, vállalatainak erős terjeszkedése, továbbá új érdekeltségeknek az intézet hálózatába való bevonása teszi szükségessé.

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET 1916. évi számadása 10.387,733.04 K nyereséggel zárul. Az igazgatóság a február 26-án tartandó rendes közgyűlésnek javasolni fogja, hogy az alapszabályszerű jutalékok kihasítása után fennmaradó összegből osztalékkul minden részvényre 700 K, vagyis 7.000,000 K fizetessék ki. 1.000,000 K az árszín-tartalékalap dotálására, 100,000 K a nyugdíj-alapra, 50,000 K pedig köz- és jótékony-célokra fordíttassék, 200,000 K adassék a tisztviselők külön jutalmazására és 1.062,586.91 K vitessék át új számlára.

MAGYAR RUGGYANTAÁRÚGYÁR R.-T. az 1916 december 31-iki zárószámadásokat megállapította. A mérleg a nyereségelővitel és az értékcsökkenési alapba utalt 250,000 K levonása után 3.922,812.67 K tiszta nyereséggel zárul az 1915. évi 1.920,027.07 K-val szemben. A fennmaradó nyereségből az alapszabályszerű jutalék fedezése után az 1916. évben 4.500,000 K-ról 6 millió K-ra fel-emelt alaptőkére 20% = 40 K (az 1915. évben 16 1/2% = 33 K) osztalékot fizet és 320,000 K-t a tisztviselők nyugdíjalapba utal, minek folytán ezen alap 1.000,000 K-ra emelkedik.

Elkán Gyula

szücs

szőrménagyárúháza

VII., Károly-körút 19.

Állandó szőrmekiállítás

Divatlapot küld

SALGÓTARJÁNI KÖSZÉNBÁNYA-TÁRSULAT megállapította az 1916. évi zárszámadásokat és elhatározta, hogy a március hó 5-re egybehívandó közgyűlésnek részvényenkint 25 K osztalék fizetését fogja indítványozni. Javasolja továbbá, hogy az értékcsökkenési tartalékalapra 1.400,000 K-t, a tartalékalapra 400,000 K-t, a tisztviselők nyugdíjalapra 75,000 K-t, a munkástárs-pénztárak javadalmazásaira 240,000 K-t, a dr. Chorin Ferenc munkásgyermekeket segítő alap céljaira 25,000 K-t fordítson és a múlt évben a háborúban elesett társulati munkások özvegyeit és árváit gyámolító alapítvány további gyarapítására 200,000 K fordíttassék, miáltal ez az alapítvány 400,000 K-ra emelkedik.

A GIZELLA GŐZMALOM R.-T. most publikálta 1916. évi mérlegét. A vállalat 3.2 millió K alaptőke mellett 463,000 K tiszta nyereséget mutat ki. A közgyűlés napirendjén az igazgatóság kiegészítése is szerepelt. A Leszámitoló Bank delegátusaival fogják kiegészíteni a malomvállalat igazgatóságát.

ALKALMI AJÁNDÉKOK
műtárgyakban és régiségekben

STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
UJDONSÁ-
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

P
auker
M
ló
PÁPIRÁRUMÁZA

BUDAPEST
FOUZLET V.
VACI KÖRUT 60
TEL: 47-37
FIÓKÜZLET
VACI KÖRUT 7
TEL: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKUPENZTÁRI
SZÁMLA 1942

PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A pesti izr. hitközség előljárósága az „*ifj. Hay Ignác család alapítványa*” kamataira pályázatot hirdet.

Ebből az alapítványból folyó évi július hó 24-ikén, mint az alapító halála évforduló napján 600 K-ás segélyösszegek fognak kiosztatni.

Ezen 600 K-ás segélyekre kizárólag az alapító apai ágon vérrokonai tarthatnak igényt s a közelebbi rokonok a távolabbiakkal szemben elsőbbséggel bírnak; egyenlő fokon rokonok között pedig elsőbbséggel fog bírni 1—2 férjhezmenő leányrokon, akiknek azonban az eljegyzést igazolniuk kell. Ehhez képest figyelembe jöhetnek:

elsősorban az alapító ifj. Hay Ignác egyetlen fivérének, Hay Orbánnak egyenes leszármazottai;

másodsorban az alapító apja, Hay Mihály L. testvéreinek egyenes leszármazottai (ezek a testvérek voltak: 1. Hay Ignác, 2. Hay Karolin (Golde) férj. Politzer Ábrahámné, 3. Hay Franciska (Feile) férj. Politzer Lajosné, 4. Hay Fanny (Fegele) férj. Helsinger Mórné, 5. Hay Eszter előbb férj. Markbreit, utóbb Stern Vilmosné, 6. Rozália (Zelde) férj. Rosenfeld Péterné, 7. Róza (Rachel, Lea) férj. ifj. Hay Mihályné, 8. Hay Fülöp és 9. Hay Regina (férj. Altmann Gyulané);

harmadsorban az alapító nagyapja, Hay Jakab testvéreinek egyenes leszármazottai. Hay Jakabnak, Hay Zelig fiának testvérei voltak: 1. Hay Rebeka férj. Stern Aronné, 2. Hay Mózes, 3. Hay Dávid, 4. Hay Salamon és 5. Hay Márton.

A vérrokonság és annak foka közhiteles okiratokkal bizonyítandó, a mennyiben azonban ilyen okiratok beszerzése csak nagy fáradsággal és költséggel járna, elég, ha a folyamodók rokonságát az alapító fivérének, illetve apja testvéreinek leszármazói közül legalább ketten a leszármazást és rokonságot kimerítően kitüntető írásbeli nyilatkozattal igazolják.

Ha valamelyik családnak több tagja igényli a segélyezést, mindegyik családtagnak külön kell folyamodnia.

Figyelmzettetjük mindazokat, akik a hagyatéki eljárás folyama alatt már pályáztak, vagy igényeiket bejelentették, hogy újból kell folyamodniuk.

A születési és a rokonság igazolására szolgáló bizonyítványokkal kellően felszerelt s a folyamodók pontos lakás-címét is feltüntető kérvények 1917. évi március hó 15-ig napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1917 január 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

REICHENBERG

szücs szőrmeárúházában
finom szőrmeárúkat olcsón

:: vásárolhat ::

:: Budapest-Belváros ::

IV., Hajó-u. 16. Fiók: Dohány-u. 1/b.

Kohn Arnold

Telefon 18-76

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTARA SIREMLÉKEK

minden ár és kivételben,
áthelyezések exhumálásoknál

Javítási munkák a temetőben

Szombaton és ünnepnap zárva

Budapest, VII., Károly-körút 15

:: Legalkalmasabb *Parimé* ajándék! ::

Egy postacsomag kóser sel peszach tokaji
szamorodni bor. 4 litért tartalmazó postakosa-
rakat 25 K ért bármely állomásra küld frankó

:: *Weisz Emíl*, dohánynagyárús, Tokaj ::

Megbízhatóság tekintetében a tokaji főrabbi

:: úr szolgál referenciákkal ::

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

KRICK ÉS ROSENZWEIG

(IV., Borz-u. 9. sz.) angol és francia nőissabó-cég felhívja az úrihölgyközönség szíves figyelmét, hogy *kosztümök, köpenyek, blúzok, utcai és estélyi ruhák, valamint menyasszonyi kelengyék a legazoli-dabb divat szerint játányos árban készülnek.*

Vidéki rendeléseknél, ha több rendelés van egyszerre, személyesen megyünk a ruhákat próbálni! Bármilyen gyászruha 2 nap alatt elkészül! E lap előfizetői árengedményben részesülnek.

VISÓ MÁRKNE

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, VI., ANKER-KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET: KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok, (copfok), parókák (transzformációk) és minden e szakmába vágó munkákban.

Hivállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is) a legjátányosabb árak mellett. Vidéki megrendelésnél egy sárt levélben egy kis hajminta beküldése elegendő.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér 1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyege. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyege, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégibb cipketisztító-, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1847.

Telefon: Jászai 3—37.

GYÁR ÉS FIÓKÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 24. FIÓKOK: II., Fő-utca 37. — IV., Elek-út 4. Kocsikeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 18., Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. — VIII., Jászai-tér 2.

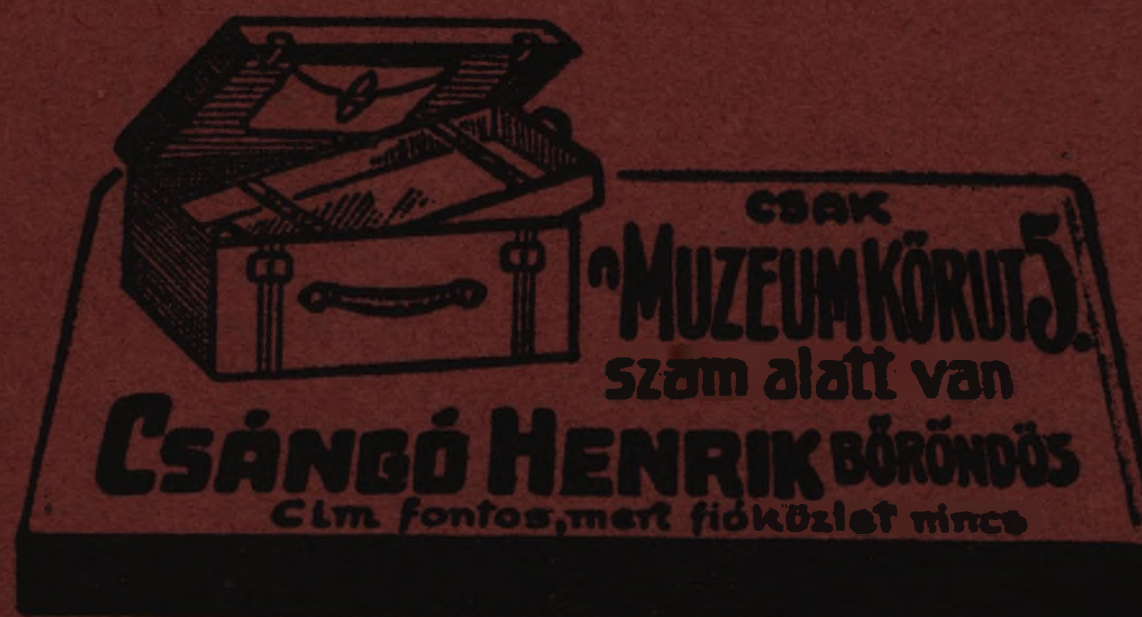
Kívánatra ingyen és bérmentve küldöm vidékre 2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNKA

értesítőt

BÉRCZI D. SÁNDOR

Budapest, VI., Dessewffy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaváltom. — Régi vevőim részére szívesen küldök kiválasztásra

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Balczu-utca 7. szám. Telefon 21-06

„CIWUCO“ fürdőillatosító porok vörösrózsa, orgona, ibolya és gyöngyvirág természetes illatát varázsolják a fürdőszobába

„CIWUCO“ hajmosóporok a legjobbak

Magyarországi főlerakat:

BODYÓ B. Budapest, VII. Akácfa-u. 43. szám.

Perzsa szőnyege

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.